

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Environmentální diplomacie nastupujících mocností

Bc. Jakub Šrámek

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Environmentální diplomacie nastupujících mocností

Bc. Jakub Šrámek

Vedoucí práce:

Mgr. Hana N. Hlaváčková, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně, veškeré literární prameny a informační zdroje, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použitých informačních zdrojů.

.....

Obsah

Úvod	4
1. Environmentální otázky v mezinárodních vztazích	7
2. Diplomacie	13
2.1. Bilaterální diplomacie	15
2.2. Multilaterální diplomacie	17
2.3. Environmentální diplomacie	21
3. Definice měkké moci	23
4. Čínská lidová republika.....	29
4.1. Environmentální diplomacie Číny.....	30
4.2. Faktory ovlivňující proměnu environmentální diplomacie Číny .	35
4.2.1. Domácí faktory	35
4.2.2. Zahraniční faktory.....	38
4.3. Čínská environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci	40
5. Indická republika.....	42
5.1. Environmentální diplomacie Indie	43
5.2. Faktory ovlivňující proměnu environmentální diplomacie Indie.	47
5.2.1. Domácí faktory	47
5.2.2. Zahraniční faktory.....	51
5.3. Indická environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci	52
Závěr.....	54
Seznam zdrojů a literatury.....	59
Cizojazyčné resumé.....	67

Úvod

Na naší planetě dnes žije téměř osm miliard lidí. Její schopnost uživit každého z těchto lidí je ohrožena růstem populace, změnou klimatu, odlesňováním, úpadkem rybolovu, rozšiřováním pouští, znečišťováním ovzduší a nedostatkem sladké vody. Celý rozsah společných globálních problémů v oblasti životního prostředí zdaleka přesahuje dobře medializovaný problém globální změny klimatu. Jedním z prvků, na které se často zapomíná, je složitý vztah mezi lidmi a jejich životním prostředím. V letech 1900 až 2000 se počet obyvatel zčtyřnásobil. Tento růst spojený s náhlými změnami klimatu a dále umocněný rychlou industrializací a rychlou expanzí měst po celém světě se spojil v dokonalou bouři negativních environmentálních procesů, které vyvíjejí tlak na regenerační schopnosti naší planety.

Potřeba uživit takové množství lidí a reflektovat jejich vysoké nároky na kvalitu života, obzvláště pak ve vyspělejších státech světa, sebou nese řadu negativních globálních jevů, ke kterým bezesporu patří veškeré otázky životního prostředí a zmiňovaných environmentálních procesů. Tato diplomová práce s názvem „*Environmentální diplomacie nastupujících mocností*“ cílí na dvě země, které jsou významnými hráči v oblasti environmentální politiky. Čínská lidová republika i Indická republika jsou dvěma nejlidnatějšími státy na světě a dohromady disponují zhruba třetinou světové populace.

Jak již sám název diplomové práce napovídá, zaměřím se na environmentální diplomacii výše uvedených nastupujících mocností, jakožto dvou zemí, které v současné době patří mezi nejvýznamnější aktéry a hráče mezinárodního systému. Environmentální diplomacie se zabývá otázkami a činnostmi souvisejícími s environmentální bezpečností a zahrnuje širokou škálu proměnných a vlivů. Význam environmentální diplomacie zásadně narůstá především v posledních dekádách, a to nejen v oblasti mezinárodních vztahů. Právě kvůli své relativní novosti a rostoucímu významu je environmentální diplomacie podmíněna i jakousi environmentální gramotností. Vzhledem k širší pojmu environmentální

diplomacie se v práci zaměřím primárně na environmentální diplomacii v oblasti změny klimatu.

Pojmem nastupující mocnosti (*emerging powers*) jsou označovány země řazené do globálního jihu, které s koncem bipolárního rozdělení světa začaly, ve srovnání s předchozím obdobím, o poznání asertivněji usilovat o zvýšení své mezinárodní prestiže. Mezi charakteristiky nastupujících mocností patří mimo jiné velký ekonomický potenciál, demografický růst a snaha o prosazení změn v mezinárodní politice a ekonomice (Piknerová – Šanc: 2014: 7). Jak už jsem zmínil, v této diplomové práci se budu věnovat Čínské lidové republice a Indické republice, protože obě zainteresované země se řadí mezi největší znečišťovatele životního prostředí a disponují obrovskou populací.

Obě země prošly v posledních 30 letech výraznou proměnou v přístupu k environmentálním problémům, ke kterým se staví aktivně s ohledem na své aktuální politické, veřejné, technologické i finanční možnosti. Hodnoty spojené s kvalitou života versus životní prostředí jsou důležité pro vlády obou zemí. Obě země jsou významnými hráči vzájemně soupeřícími o hlavní postavení a o geopolitický vliv v rámci širšího indo-pacifického regionu. Usilují o přeměnu globálních finančních institucí, a i environmentální témata jsou pro ně důležitá, proto jim věnují mezinárodní politické úsilí.

Diplomovou práci budu koncipovat jako dvě případové studie, jejichž součástí bude analýza environmentální diplomacie v oblasti změny klimatu dvou zkoumaných států mezi lety 1992 a 2015. Zkoumané období je ohraničeno zásadními milníky environmentální diplomacie. Konkrétně je to Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu a Konference OSN o změně klimatu v Paříži. Dále se zaměřím na samotné faktory, které tento vývoj charakterizovaly. V neposlední řadě se zaměřím na to, do jaké míry zkoumané státy využívají environmentální diplomacii jako zdroj měkké moci.

Cílem práce bude odpovědět na tři výzkumné otázky:

- Jak se vyvíjela environmentální diplomacie zkoumaných států mezi lety 1992 a 2015?
- Jaké domácí a zahraniční faktory ovlivnily proměnu environmentální diplomacie zkoumaných států?
- Do jaké míry využívají zkoumané státy environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci?

Výzkum budu provádět prostřednictvím obsahové analýzy jak primárních, tak sekundárních zdrojů. Mezi primární zdroje lze zařadit oficiální strategické dokumenty zkoumaných států, vyjádření jejich představitelů, popřípadě investigativní články. Mezi zdroje sekundární potom různé odborné studie, texty, články, publikace či knihy. Vzhledem k relativní novosti environmentální politiky není toto téma příliš probádáno, taktéž chybí dostatek relevantních zdrojů, se kterými lze adekvátně pracovat.

Tato práce bude obsahovat dvě základní části, a to teoretickou a praktickou. První část bude tvořit vysvětlení stěžejních teoretických konceptů diplomové práce. Nejprve se v teoretické části budu věnovat environmentálním otázkám v mezinárodních vztazích, což bude sloužit jako jakýsi vhled a úvod do zkoumané problematiky. Ve druhé kapitole se budu věnovat diplomacii. Obecně představím pojem diplomacie a jeho dělení na bilaterální a multilaterální. Následně se zaměřím na samotnou environmentální diplomacii. V poslední teoretické kapitole se zaměřím na pojem měkká moc (*soft power*), tak jak ji definoval Joseph Nye ve své knize *Soft Power: The Means to Success in World Politics*.

Součástí praktické části budou následně dvě případové studie. První se bude věnovat environmentální diplomacii Čínské lidové republiky, konkrétně jejímu vývoji ve zkoumaném období, domácím a zahraničním faktorům, které tento vývoj ovlivnily a vztahu mezi čínskou environmentální diplomacií a měkkou mocí. Stejným způsobem bude následně prozkoumána environmentální diplomacie Indické republiky. V závěru diplomové práce představím výsledky výzkumu a objasním významná zjištění týkající se environmentální diplomacie zkoumaných států.

1. Environmentální otázky v mezinárodních vztazích

Přístupujeme-li k ochraně životního prostředí jako k aktivní lidské činnosti postavené na ochraně prostředí, ve kterém člověk žije a pobývá, lze její kořeny hledat v hluboké minulosti. Počátky individuálních či společenských snah kultivovat životní prostředí však byly zaměřeny spíše na potřeby lidské, nikoliv dalších jiných organismů žijících na Zemi. Zájem o životní prostředí celospolečensky stoupá a jeho ochrana patří mezi zásadní národní hodnoty a veřejným zájmem je pak uchovat životní prostředí a přírodní bohatství budoucím generacím.

Člověk narušoval svým způsobem životní prostředí od nepaměti. Lidské chování mělo a má vliv na kvalitu ovzduší, vod, půdy apod. Myšlenky o souladu života s přírodou se proto postupně dostávají do podvědomí veřejných politik zaměřených na životního prostředí. Ty nejdéle doložené se datují do doby starověku. Nejstarší stoky byly vybudovány v Mohendžodáru (civilizace Indus nebo Harappan) a v Římě (starověká římská civilizace), které se datují asi před 4500 lety a před 2700 lety. Jiné civilizace zavedly zákony o životním prostředí. Městské státy starověkého Řecka vytvořily zákony, které řídily těžbu lesů asi před 2 300 lety a feudální evropské společnosti zřídily lovecké rezervace, které omezovaly lov zvěře a těžbu dřeva na královské rodiny, čímž účinně zabraňovaly nadměrnému využívání. Město Paříž vyvinulo v 17. století první velký evropský kanalizační systém. Když se koncem 19. a začátkem 20. století zvýšily účinky industrializace a urbanizace a ohrožovaly lidské zdraví, vlády vypracovaly další pravidla a předpisy pro hygienu, kanalizace a bydlení ve městech, stejně jako první zákony věnované ochraně přírodní krajiny a divoké zvěře, jako například vytvořením Yellowstonekého národního parku jako prvního národního parku na světě v roce 1872 (Pacho-Vega 2022: 163–164).

Počátky dnes převládajícího přístupu k řešení problémů životního prostředí můžeme pozorovat zhruba od 50. let minulého století. Ve vyspělých zemích byly environmentální problémy vnímány primárně jako otázka znečištění, které může mít negativní vliv na zdraví člověka. Tento antropocentrický postoj je motivován

snahou o kvalitní životní prostředí umožňující lidem bezpečný a příjemný život a zdravý vývoj jejich dětí. V praktické rovině se v západních zemích často projevoval ve formě kampaní proti znečištění ovzduší a vody v obydlených oblastech. Jedním z prvních opatření, které omezovalo znečištění na národní úrovni, byl Zákon na ochranu ovzduší (Clean Air Act), přijatý britským parlamentem v roce 1956. Tento zákon vznikl v reakci na silné znečištění ovzduší velkých měst, především pak na londýnský "velký smog" ze začátku prosince 1952, který měl podle tehdejších odhadů za následek smrt asi 4 000 lidí (Jehlička 2000: 19).

Skutečná vlna environmentální legislativy na národní úrovni jednotlivých západních států však přišla až počátkem 70. let. Takto zaměřená legislativní aktivita kulminovala v západních zemích v letech 1971-1972. V polovině 70. let pak přišla další vlna zákonů, tentokrát se týkající toxických látek a nakládání s odpady. Toto pořadí není příliš překvapivé, protože znečištění ovzduší a vody, stejně jako neregulované ukládání odpadů představují evidentní a snadno pozorovatelné škody na životním prostředí, jež mají přímou vazbu na obavy společnosti z jejich dopadu na lidské zdraví (Jehlička 2000: 19–20).

Do 70. let se environmentální problémy řešily především na území jednotlivých států, popřípadě na bázi přeshraničních dohod. Příroda bohužel nezná hranic, a proto environmentální problémy můžou ovlivnit více zemí, nebo dokonce všechny země současně. Pokud společnost sídlící v Indii uvolňuje hydrochlorofluorohlodíky (HCFC, neboli měkké freony), výsledné poškození ozónové vrstvy nesou například Spojené státy stejně, jako kdyby emise pocházely z jejich území. Pokud továrna uvolňuje toxické odpady do velkých řek, mohou kontaminovat vody ve všech dalších státech po proudu. Metan uvolněný rozmrazováním sibiřského permafrostu přispívá k ohřívání celé atmosféry. Odlesňování amazonského deštného pralesa může zabránit jen několik zemí, ale jakákoli ztráta biologické rozmanitosti a lesní plochy má dopad na všechny národy na Zemi. Ve všech těchto příkladech dopad škod na životní prostředí ovlivňuje více zemí a je potřeba je řešit na mezinárodní úrovni (Dalby 2016).

Pacho-Vega (2022) vytyčil tři milníky v environmentální mezinárodní politice. Tím prvním byla Konference Organizace spojených národů o životním prostředí ve Stockholmu v roce 1972. Ta byla první světovou konferencí, která učinila životní prostředí hlavním tématem. Účastníci přijali řadu principů pro řádné řízení životního prostředí, včetně Stockholmské deklarace, Akčního plánu pro životní prostředí člověka a několika rezolucí. Stockholmská deklarace, která obsahovala 26 principů, postavila otázky životního prostředí do popředí mezinárodních zájmů a znamenala začátek dialogu mezi průmyslovými a rozvojovými zeměmi o vazbě mezi hospodářským růstem, znečištěním vzduchu, vody oceánů a studní. Stockholmská konference motivovala země celého světa ke sledování stavu životního prostředí a k vytváření ministerstev a agentur pro životní prostředí (Najam 2005: 307–309).

V roce 1972 nebylo environmentální řízení považováno za mezinárodní prioritu, zejména pro globální jih. Rozvojové země podpořily vytvoření Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) ne proto, že by podporovaly environmentální řízení, ale kvůli umístění jeho ústředí v Nairobi v Keni, protože UNEP byl první agenturou OSN se sídlem v rozvojové zemi. Konference byla bojkotována zeměmi Varšavské smlouvy a zúčastnilo se jí jen několik hlav států, ale vzbudila značnou pozornost. Obzvláště, když indická předsedkyně vlády Indira Gándhi pronesla, že chudoba je nejhorším druhem znečištění, a že rozvinuté státy by neměly používat ekologické argumenty k potlačení rozvojové aspirace chudých a postkoloniálních států. Přestože v případě Stockholmské konference šlo o světovou konferenci, většina otázek, o nichž se na ní jednalo, se týkala environmentálních problémů vyspělých zemí Severu, tzn. především znečištění vody a ovzduší a jejich přeshraničních přenosů. Malá pozornost byla věnována problémům, které za prioritní považovaly rozvojové státy, tzn. otázky rozvoje a boje proti chudobě za současného šetrného nakládání s přírodními zdroji. Proto také státy takzvaného globálního jihu viděly environmentální obavy severu jako snahu sabotovat rozvoj jihu. Přestože nedošlo k zásadnímu posunu v environmentálních otázkách, dokázala Stockholmská konference environmentální problematiku zařadit do mezinárodní agendy. Tato konference byla také první, kde účastníci výslovně

spojili lidské zdraví se zdravým životního prostředí a ekosystému (Najam 2005: 307–309).

Postupný rozvoj výzkumu a poznání v oblasti životního prostředí vedl ke zjištění, že environmentální problémy nejsou jen příležitostnými obtížemi, které lze vyřešit ad hoc. Od 80. let došlo ke dvěma zásadním zlepšením ve výzkumu. Prvním bylo, že se zvýšila schopnost předvídat případné problémy. Druhým úspěchem výzkumu bylo poznání vztahů mezi jednotlivými prvky ekologických systémů. To vedlo k většímu uvědomění si příčin a důsledků jednotlivých problémů. Jako základní příčiny environmentálních problémů byly identifikovány životní styl jednotlivců i strategické priority přijímané na úrovni států, jako jsou např. státní energetické, zemědělské nebo dopravní politiky. To všechno vedlo k novému přístupu k environmentálním problémům. Stále častěji se objevovala snaha „přemístit řešení od konce výpusti směrem ke zdroji znečištění“ (Jehlička 2000: 20). Současně došlo také k předefinování celkového pohledu na problematiku životního prostředí. Vztah mezi ekonomikou a životním prostředím již nebyl považován za hru s nulovým součtem (*zero-sum game*). Poškozené životní prostředí začalo být vnímáno spíše jako překážka ekonomického rozvoje, než jako předpoklad neúspěchu. I přesto šlo stále o silně antropocentrický přístup (Jehlička 2000: 19–21).

Od Stockholmské konference uplynulo deset let, než byla v Nairobi ustavena Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, a ještě dalších pět let, než tato komise v roce 1987 vydala svou výslednou zprávu pod názvem Naše společná budoucnost. Tato zpráva nastínila potřebu nového modelu rozvoje, který vnesl do hry myšlenku, že nemůžeme jednoduše využívat a zneužívat zdroje, které máme k dispozici. Nový model, vytvořený pro udržitelný rozvoj, se stal trvalou součástí celosvětové diskuse o ochraně životního prostředí. Takzvaná Brundtlandova zpráva zavedla do běžného používání pojem trvale udržitelný rozvoj, jako všeobecně přijímaný princip environmentální politiky na všech úrovních od lokální až po mezinárodní. Ve zprávě jsou definovány tři hlavní složky udržitelného rozvoje: ekonomická, environmentální a sociální. Pacho-Vega vidí

Brundtlandovu zprávu jako druhý milník v mezinárodní environmentální politice (Pacho-Vega 2022: 164).

S rozpadem Sovětského svazu a dalším prohloubením výzkumu dochází k boomu environmentálních témat na mezinárodní scéně. Třetím milníkem byla podle Pacho-Vega Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), také známá jako Summit Země v roce 1992. Jako důkaz narůstající důležitosti environmentálních témat může posloužit porovnání této konference se Stockholmskou v míře pozornosti, kterou jim věnovali politici, média a nevládní organizace. O dvacet let dříve bylo ve Stockholmu zastoupeno 114 zemí, přičemž jen dvě z nich byly reprezentovány hlavami států. Summitu Země v Riu de Janeiro se zúčastnilo 178 delegací, z nichž 116 bylo vedeno hlavami států. Ve Stockholmu bylo přítomno 134 nevládních organizací, zatímco v Riu de Janeiro to bylo téměř dvacetkrát tolik. Hlavním výsledkem tohoto setkání bylo uznání dvou nejdůležitějších environmentálních problémů. Těmi byla ztráta biologické rozmanitosti a klimatické změny. Dále se také diskutovala potřeba mezivládních institucí a dohod, které by reagovaly na tyto výzvy. Většina států světa podepsala deklaraci o potřebě modelu globálního rozvoje. Zapojení aktivistů se stalo normou na mezinárodních konferencích o otázkách životního prostředí, počínaje právě summitem v Riu. Klíčovým příspěvkem Summitu Země se stala skutečnost, že tolik států dosáhlo shody na konceptu udržitelného rozvoje a nutnosti jeho operacionalizace (Pacho-Vega 2022: 164; Jehlička 2000: 21–22). Druhým příspěvkem byl vznik rámcové úmluvy Organizace spojených národů o změně klimatu (UNFCCC). Ta definuje změnu klimatu jako „změnu klimatu, která je přímo nebo nepřímo připisována lidské činnosti, která mění složení globální atmosféry, a která je kromě přirozené variability klimatu pozorována ve srovnatelných časových obdobích“ (UNFCCC, 1992: 4). Smlouva tedy usiluje o snížení koncentrace skleníkových plynů v atmosféře a zavazuje státy, aby podrobily téměř všechny aspekty svých ekonomických aktivit nějaké formě mezinárodní kontroly a dohledu (UNFCCC, 1992: 4–5).

Dalšími důležitými událostmi v mezinárodní snaze o řešení environmentálních problémů jsou Kyotský protokol podepsaný v roce 1997, Světový summit o udržitelném rozvoji 2002 v Johannesburgu, Konference OSN o udržitelném rozvoji v Riu v roce 2012 a dojednání pařížské dohody během Klimatické konference v Paříži 2015. Těmto událostem se budu věnovat v samotné praktické části diplomové práce.

2. Diplomacie

Akademický slovník cizích slov definuje pojem diplomacie čtyřmi způsoby. Zaprvé jako oficiální činnost směřující k dosažení zahraničně politických cílů a úkol jednání, zadruhé jako povolání diplomata ve smyslu věnovat se diplomacii, zatřetí jako celek diplomatů neboli diplomatické kruhy a začtvrté jako umění vyjednávat. Tím je myšlena společenská obratnost v jednání sledující dosažení předem stanoveného cíle. Termín diplomacie je odvozen skrze francouzštinu ze starořeckého *diplōma*, který se skládá z „*diplo*“, což znamená „složený na dvě části“ a přípony „*ma*“, což znamená „předmět“. Toto odráželo praxi panovníků poskytovat či vysílat složený dokument, prostřednictvím kterého lze udělit nějaký druh oficiálního privilegia. Před vynálezem obálky sloužilo skládání dokumentu k ochraně soukromí jeho obsahu. V pozdější době tento termín znamenal všechny formální dokumenty zastupující úřední osoby dohody, smlouvy a prohlášení mezi panovníky. V 18. století vznikl francouzský výraz „*diplomate*“, který odkazoval na osobu mající povolení jednat jménem státu v zahraničí. Ve 20. století byly diplomatické praktiky propagované v Evropě přijaty po celém světě a diplomacie se rozšířila na summity a další mezinárodní konference, parlamentní diplomacii, mezinárodní aktivity nadnárodních a substátních subjektů a neoficiální diplomacii nevládních aktérů (Freeman – Marks, 2022).

Moderní diplomacie má své kořeny v Itálii ve středověku, počínaje ve 14. století zřízením konzulátů Benátkami a dalšími městskými státy, které obchodovaly s Levantou, a o století později vysláním prvních rezidentních velvyslanců. Francie byla dalším z prvních praktikujících a první, kdo v roce 1626 zřídil státní sekretariát, který se zabýval zahraničními záležitostmi, který se později stal ministerstvem zahraničí (také nazývaným *Quai d'Orsay*, podle jeho umístění). Obě země produkovaly bohatou literaturu o tomto novém umění. Normy upravující diplomacii vznikly praxí a byly konsolidovány ve smlouvách mezi evropskými regionálními mocnostmi. Vestfálská smlouva (1648) ukončila 30letou válku v Evropě a definovala suverénní stát. Pak tu byl Vídeňský kongres (1815), který mimo jiné formalizoval diplomatická pravidla. V roce 1961 Vídeňská

úmluva o diplomatických vzťahoch (VCDR) kodifikovala postupy, ktoré sa vyvinuly a stali sa trvalým základom diplomatickej praxe (Rana 2020).

Diplomacie není zahraniční politikou a je třeba ji od ní odlišovat. Diplomacii můžeme vnímat jako součást zahraniční politiky. Stát dělá zahraniční politiku pro své vlastní národní zájmy, které jsou utvářeny širokou škálou faktorů. Zahraniční politika státu má dvě klíčové složky; akce a strategie. Interakce jednoho státu s druhým můžeme nazvat aktem zahraniční politiky. Tento akt obvykle probíhá prostřednictvím interakcí mezi vládními pracovníky prostřednictvím diplomacie. Interakce mezi státy bez diplomacie by prakticky omezila zahraniční politiku státu na konflikt (obvykle válka, popřípadě ekonomické sankce či pobídky) nebo špionáž. V tomto smyslu je diplomacie důležitým nástrojem, který je v dnešní době nezbytný k úspěšnému fungování mezinárodního systému. Přestože diplomacie není synonymem zahraniční politiky, tyto dva pojmy jsou maximálně propojené. Vzhledem k tomu se v této diplomové práci budu věnovat jak diplomacii, tak také zahraniční politice (McGlinchey 2022: 20–31).

V moderním kontextu, tedy v systému ovládaném státy, můžeme rozumně považovat diplomacii za něco, co se z větší části děje mezi státy. Ve skutečnosti platné mezinárodní právo, které upravuje diplomacii – Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (1961) – uvádí pouze státy, jako diplomatické aktéry. Přesto moderní mezinárodní systém zahrnuje také mocné aktéry, kterými ne vždy jsou státy. Obvykle se jedná o mezinárodní nevládní organizace a mezinárodní vládní organizace. Tito aktéři se pravidelně účastní diplomacie a často spoluutvářejí její výsledky. Například Organizace spojených národů a Evropská unie (dvě mezivládní organizace) významně utvářely diplomacii od druhé poloviny 20. století. Také řada nevládních organizací (například Greenpeace) významně pokročila směrem k vlastní diplomacii v důležitých oblastech spojených se zdravím a pokrokem lidstva, jako jsou mezinárodní jednání o životním prostředí (McGlinchey 2022: 20–31).

Diplomacii můžeme dělit podle způsobu, jakým se diplomacie vykonává a podle toho, kterým tématům se věnuje. Základní dělení podle způsobu výkonu

diplomacie je na bilaterální a multilaterální. Kromě toho existuje také například ping-pongová diplomacie, diplomacie dělových člunů (gunboat diplomacy), konferenční diplomacie, což jsou specifické způsoby vykonávání diplomacie. Druhý způsob dělení diplomacie je podle témat, kterým se věnují. Zde poslouží jako příklad bezpečnostní diplomacie, obchodní diplomacie, diplomacie lidských práv či environmentální diplomacie. Pro účely této práce v následujících podkapitolách představím bilaterální, multilaterální a environmentální diplomacii (Cooper – Heine – Thakur 2013: iv–viii).

2.1. Bilaterální diplomacie

Diplomacie se praktikovala od té doby, kdy se lidé začali organizovat do kolektivních entit. Bilaterální diplomacie je nejstarším typem diplomacie, který se datuje do starověku, tedy do časů, kdy mezi sebou vyjednávala jednotlivá království. Klíčovými zájmy tehdejších vyjednávání byly obchod a bezpečnost. Kromě Evropy a Blízkého východu existují příklady diplomacie u vyspělých starověkých civilizací v Číně, Indii, Africe a Americe (Rana 2020).

Bilaterální diplomacie je klíčovým stavebním kamenem mezinárodních vztahů, pokrývající vztahy mezi domovskou zemí a jednotlivými cizími státy, jeden po druhém. Je to samotné jádro řízení zahraničních vztahů. Spolupráce je založena na souhlasu a v rámci norem mezinárodního práva. Liší se od multilaterální diplomacie, včetně regionálních variant, v angažovaných partnerech, ale ne ve vnitřních technikách. Je to hlavní úkol ministerstev zahraničí, velvyslanectví a konzulátů jednotlivých zemí (Rozenal – Buenrostro 2013: 229–231).

V rámci bilaterální diplomacie stát spolupracuje s jednotlivými státy na různých tématech k prosazování vlastních domácích i mezinárodních cílů. Rozpoznání rozdílů a přijetí rychlých opatření k minimalizaci možných problémů je zásadní. Bezpečnost je prvořadým zájmem každého státu a je základem zahraniční politiky. Efektivitu bilaterální diplomatické angažovanosti země často zvyšuje zapojením do regionálních a multilaterálních forem spolupráce, což zdůrazňuje sblížující povahu moderní diplomacie. Účast v regionálních

a mnohostranných rámcích podporuje cíle bilaterální diplomacie tím, že zvyšuje schopnost země reagovat na regionální a globální příležitosti a výzvy (Rozenal – Buenrostro 2013: 231).

Kishan Rana (2020) zdůrazňuje čtyři základní pilíře bilaterální diplomacie. Tím prvním je takzvaný politický pilíř. To znamená samotné zakládání vnějších vztahů mezi státy a snahu o bezpečnost. Druhý, ekonomický pilíř, představuje pro mnoho zemí primární cíl bilaterální diplomacie. Patří sem mimo jiné obchod, investice, technologie, bilaterální dohody pokrývající řadu ekonomických činností, jako je rozvojová pomoc, technická spolupráce a cestovní ruch. Třetím pilířem je veřejná diplomacie. Pod tento pilíř spadá podpora kultury, vzdělávání a výměnné pobyty, práce s médii a nová témata, jako je branding a mobilizace měkké moci. Posledním pilířem je konzulární diplomacie zahrnující víza a další mezinárodní cestovní dokumentace (nyní zesílená díky explozi migrace) a diaspory, kdy země mobilizují jejich etnické komunity pro jejich vlastní prospěch, investice a odborné znalosti. Diaspory jsou také využívány k prosazování vlastních zájmů v cílových zemích a pro posílení bilaterální spolupráce (Rana 2020).

Bilaterální diplomacie je zásadní pro to, aby každá země mohla jednat přímo s jinými zeměmi, ať už jsou v jejich bezprostředním sousedství nebo mimo něj. V důsledku těchto závazků státy posilují své vlastní (zahraniční) cíle. Bilaterální diplomacie navíc pokládá základy pro vytváření koalic zájmů v regionálních a multilaterálních fórech. Síla bilaterálních vztahů země ovlivňuje její postavení na globální scéně. Všechny země těží ze silné diplomatické spolupráce. Malé státy s omezenou sítí ambasád a konzulátů provádějí určitou část své bilaterální diplomacie v New Yorku, Ženevě a Bruselu, tedy ve městech, ve kterých sídlí instituce OSN a Evropské unie. To může zahrnovat návštěvy oficiálních delegací nebo mobilizaci podpory v otázkách, které jsou pro daný stát zásadní. Z toho vyplývá, že je zavádějící pohlížet na bilaterální a multilaterální diplomacii jako na binární termíny. Oba jsou nástroje užitečné při prosazování vnějších zájmů a jsou do jisté míry vzájemně propletené. Bilaterální diplomacie je základním stavebním

kamenem mezinárodního státního systému a je často zásadní pro další regionální a multilaterální spolupráci (Rana 2020).

Zásadním pojmem pro bilaterální diplomacii je reciprocita: země rozšiřují diplomatické výsady a imunity na ostatní na základě získání stejných výhod pro sebe. Praktická diplomacie je primárně o dialogu, ať už formálním nebo neformálním. Dialog následně může vést k vyjednávání, která vyvrcholí dohodami, které mohou být formalizované v různých typech dokumentů, jako jsou například výměny dopisů, protokoly, dohody a smlouvy. Pokud nastanou spory nebo problémy v bilaterálních vztazích, země pracují na řešení rozdílů různými způsoby. V situacích přetrvávajících vzájemných problémů se může bilaterální vztah dostat do fáze zpomalení, nebo při přetrvávání problému do fáze hlubokého zmrazení, které může vzájemné interakce omezit na minimum (Rozenal – Buenrostro 2013: 229–231).

Ústřední roli při formulování zahraniční politiky státu hrají jeho diplomatické instituce. Mezi tyto instituce patří ministerstvo zahraničních věcí, další ministerstva a oficiální agentury, které spolupracují na svých bilaterálních agendách. Diplomatičtí zastoupení v zahraničí vykonávají především zastupitelské úřady a konzuláty. Ty jsou již více než šest desetiletí upraveny mezinárodním právem podle Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961 pro velvyslanectví a od roku 1963 podle Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích pro konzuláty (Rana 2020).

2.2. Multilaterální diplomacie

Multilaterální diplomacie je ústředním bodem světového řádu od druhé světové války. Můžeme ji definovat jako praxi zapojení více než dvou států nebo stran do dosahování diplomatických řešení nadnárodních problémů. Multilaterální vyjednávání je charakterizováno více stranami, více rolmi, více problémy a více hodnotami. Úroveň složitosti je proto vyšší než v bilaterální diplomacii, stejně jako úroveň dovedností potřebných ke zvládnutí těchto složitostí. Rostoucí význam multilaterální diplomacie můžeme demonstrovat na rostoucím počtu multilaterálních dohod na úrovni hlav států. Lídři dnes považují za nezbytnou

součástí svého popisu práce cestovat do zahraničí a účastnit se summitů (Mahbubani 2013: 248–251).

Jak uvádím v úvodu této části diplomové práce počátky moderní multilaterální diplomacie můžeme pozorovat v 19. století v Evropě, kde se po skončení napoleonských válek na Vídeňském kongresu (mezi lety 1814 a 1815) setkali zástupci tehdejších velmocí, aby překreslili mapu Evropy. Na základě Vídeňského kongresu vznikl takzvaný koncert velmocí, což byla skupina evropských mocností, které se scházely, aby řešily problémy mírovou cestou. Formální kongresový systém se ve 20. letech 19. století rozpadl, ale mír mezi velmocemi pokračoval a v dobách krize se nadále konala příležitostná setkání připomínající kongresy. Díky tomu bylo období 19. století jedním z nejklidnějších v Evropě. Koncertní systém byl zcela zničen první světovou válkou. Po tomto konfliktu světoví vůdci vytvořili Společnost národů (která se stala předchůdkyní Organizace spojených národů) ve snaze zabránit podobnému konfliktu. Přestože Společnost národů selhala ve svém bezpečnostním poslání, iniciovala řadu specializovaných organizací, které fungují dodnes. Růst mezinárodních organizací ve 20. století výrazně zvýšil zájem o multilaterální diplomacii. Stále větší pozornost je věnována roli nestátních aktérů a novým formám diplomacie ovlivněných globalizací a digitalizací. Ve 21. století čelí multilaterální diplomacie jedinečným výzvám a volání po reformě mezinárodních organizací a globálního vládnutí (Teló 2012: 11–14).

Mezinárodní organizace, jako je Organizace spojených národů (OSN) a Světová obchodní organizace, mají multilaterální povahu. Hlavními zastánci multilateralismu byly tradičně střední mocnosti, jako je Kanada, Austrálie, Švýcarsko, země Beneluxu a severské země. Větší státy často jednájí unilaterálně, zatímco menší státy mají relativně malou moc v mezinárodních záležitostech s výjimkou účasti v Organizaci spojených národů (například konsolidací svého hlasování v OSN v hlasovacím bloku s jinými národy). Multilateralismus může zahrnovat několik států, které jednájí společně, jako v OSN, nebo může zahrnovat regionální nebo vojenské aliance, pakty nebo seskupení, jako je NATO. Tyto

multilaterální instituce nejsou státům vnuceny, ale jsou jimi vytvářeny a přijímány, aby zvýšily jejich schopnost dosahovat vlastních zájmů prostřednictvím koordinace jejich politik. Kromě toho slouží jako rámce, které omezují oportunistické chování a podporují koordinaci tím, že usnadňují výměnu informací o skutečném chování států (Ruggie 1992: 562–565).

Kishore Mahbubani (2013) identifikuje tři hlavní funkce multilaterální diplomacie: Multilaterální diplomacie slouží jako jakýsi „parlament světa“. Jediný způsob, jak zjistit, co si téměř 7 miliard lidí na naší planetě myslí o jakékoli globální výzvě, je slyšet hlasy jejich národních zástupců na univerzálních fórech, jako je Valné shromáždění OSN, nebo na univerzálních konferencích, jako je Konference OSN o změně klimatu 2009 v Kodani. Druhou, související funkcí je, že po zjištění naléhavých potřeb světové populace mohou díky multilaterální diplomacii vzniknout globální cíle pro lidstvo. Summit tisíciletí OSN v roce 2000 například stanovil rozvojové cíle tisíciletí na rok 2015. Mnoho rozvojových cílů tisíciletí nebylo v roce 2015 splněno, přesto inspirovaly opatření na několika frontách ke zlepšení životních podmínek na naší planetě. Bez univerzálních organizací, jako je OSN, by takové dohody byly podstatně obtížnější. Třetí funkcí je tvorba norem. Svět se od druhé světové války stal podstatně civilizovanějším místem díky neustálému narůstání civilizačních norem. Například přijetí Všeobecné deklarace lidských práv Valným shromážděním OSN v roce 1948 představovalo významný krok vpřed. To delegitimovalo ohavné praktiky, jako jsou otroctví a mučení. Dalším příkladem může být přijetí dvou významných iniciativ o zákazu nášlapných min a kazetových zbraní Valným shromážděním OSN, které jasně ukazuje, jak může funkce multilaterální diplomacie vytvářet normy a sloužit k tomu, aby se svět stal civilizovanějším místem. Podobně úmluvy OSN o dětech a ženách významně zlepšily normy v těchto oblastech. Multilaterální diplomacie je také prostředkem k vyjednávání mezinárodních smluv, které usilují o „zlepšení“ světa. Například smlouva o nešíření jaderných zbraní platná od 5. března 1970 a následně obnovená na dobu neurčitou v roce 1995, zakazuje vývoj nebo převod jaderných zbraní nebo souvisejících technologií na státy, které tyto zbraně nevlastní (Mahbubani 2013: 249–251).

Jak řešení problémů, tak podpora mezinárodní spolupráce je také prováděna multilaterálními diplomatickými procesy mnoha specializovaných agentur, které vznikly od druhé světové války včetně Světové obchodní organizace (WTO), Světové zdravotnické organizace (WHO), International Atomic Energetická agentura (MAAE), Mezinárodní organizace práce (ILO), Programu OSN pro životní prostředí (UNEP), abych zmínil jen některé. Celkově byly WTO a její předchůdkyně, Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), neobyčejně úspěšné. Světový obchod rostl třikrát rychleji než růst světové produkce, z 296 miliard USD v roce 1950 na více než 8 bilionů USD v roce 2005, což vedlo ke zvýšení lidského blahobytu, zvýšení vzájemné závislosti a vytvoření silného osobního zájmu zúčastněných států na zachování globální stability. Obchod nyní tvoří téměř jednu pětinu celkového světového HDP, což je nárůst z pouhých pěti procent v roce 1950. Neméně důležitý je také fakt, že ani po světové finanční krizi v letech 2007–2009 nedošlo k zásadnímu návratu obchodního protekcionismu. V menším měřítku, pokud jde o počet zemí zapojených do multilaterální diplomacie, ale ne z hlediska dopadu, sehrály summity G20 v období krize zásadní roli při jejím zvládnutí (Maull 2020).

Multilaterální diplomacie velmi rychle roste také na regionální úrovni. Nejúspěšnějším příkladem regionální spolupráce je Evropská unie. Zatímco většina autorů vyzdvihuje hospodářské úspěchy EU, jejím nejpozoruhodnějším úspěchem není to, že v EU neexistují žádné války, ale to, že mezi dvěma členskými státy EU je válka nemyslitelná. To je zlatý standard regionální spolupráce, který by se měly snažit napodobit všechny ostatní regiony. S regionální spoluprací souvisí termín „regionální multilateralismus“. Ten navrhli Harris Mylonas a Emirhan Yorulmazlar, kteří tvrdí, že „současné problémy lze lépe řešit na regionální než na bilaterální nebo globální úrovni“ a že spojení konceptu regionální integrace s konceptem multilateralismu je v dnešním světě nezbytné. Regionalismus pochází z doby nejranějšího rozvoje politických komunit, kde ekonomické a politické vztahy měly přirozeně silné regionalistické zaměření kvůli omezeným technologiím, obchodu a komunikaci (Mylonas – Emirhan 2012).

2.3. Environmentální diplomacie

Jak už jsem v textu zmínil několikrát, mnoho z nejnaléhavějších environmentálních problémů s sebou nese nedozírné a často přeshraniční dopady. Pokud tradiční nástroje politiky selžou, jaká jsou řešení pro tento typ problému? Zásadní otázka spočívá v absenci mezinárodní autority, která by byla schopna prosazovat rozhodnutí ve všech dotčených zemích. Nejjednodušší řešení by tedy bylo sloučit všechny země do jedinečného globálního státu, kde by platily stejné zákony a byly by snadno vymahatelné. Nicméně toto řešení je vysoce nepravděpodobné (Dorsey 2022).

Další možností by bylo obdarovat národ absolutní autoritou v otázkách životního prostředí nebo vytvořit formu „světové vlády“, která by disponovala pravomocí prosazovat rozhodnutí. Obě tyto možnosti se zdají stejně nepravděpodobné. Státy se odmítají vzdávat své moci a autonomie a cizí vměšování jsou jen zřídka přijímána bez odporu. V důsledku toho je jediným životaschopným řešením to, aby se země dohodly prostřednictvím jednání o vzájemném a dobrovolném omezení. Toto řešení má podobu mezinárodních environmentálních dohod a je v současnosti nejúčinnějším nástrojem minimalizace rizik v mezinárodním společenství. Právě při dosahování těchto dohod je využíváno environmentální diplomacie (Dorsey 2022).

Teoreticky je environmentální diplomacie chápána jako diplomacie, která se zabývá výhradně environmentálními otázkami. V praxi se ale může dotýkat a pracovat s mnoha dalšími tématy souvisejícími s obchodem (například obchod s ohroženými druhy, atd.), duševním vlastnictvím (například práva domorodých a místních populací, pokud jde o využívání přírodních zdrojů, atd.), energií (například dosažení cílů v oblasti snižování skleníkových plynů, využívání biopaliv, atd.), zdraví (například zdravotní dopad konzumace geneticky modifikovaných organismů, atd.) a dokonce i bezpečnost (například vliv environmentálních problémů na migraci, atd.) (Orsini: 2020 239–240).

Termín environmentální diplomacie jako takový, vznikl až ve druhé polovině 20. století, přesto můžeme environmentální diplomacii pozorovat i dříve.

Environmentální diplomacie se od 14. století vyvíjela opatrně na evropském kontinentu prostřednictvím bilaterálních dohod mezi velmocemi k řízení rybolovu. V 17. a 18. století několik dohod zkoumalo přístup k určitým územím a řekám v Evropě a Severní Americe. V roce 1857 byla uzavřena první multilaterální dohoda více než tří zemí. Byly to státy sousedící s jezerem Constance a dohoda se týkala čerpání vody z jezera. Během 20. století se multilaterální dohody postupně rozvíjely a začaly se více zabývat přímo environmentálními problémy, jako je přeprava nebezpečných látek nebo ochrana ohrožených druhů (Dorsey 2022; Orsini 2020: 240–241).

O počátcích moderní environmentální diplomacie se mluví především v souvislosti s již zmíněnou Stockholmskou konferencí v roce 1972. Tato konference vedla k tomu, že environmentální problémy nabraly globálního významu a změnil se cíl environmentální diplomacie. Do popředí se dostává snaha chránit světové přírodní zdroje, spíše, než je pouze spravovat. Následná konference v Rio de Janeiro v roce 1992 způsobila, že ministerstva zahraniční a ministerstva financí již nemohla odmítat obavy o životní prostředí jako irelevantní oproti „důležitějším“ aspektům mezinárodní politiky. Bylo jasné, že každý má svůj podíl na současném stavu životního prostředí. Většina zemí již zavedla národní rady pro udržitelný rozvoj, které sdružují příslušná ministerstva, místní samosprávy a občanské skupiny (Benedick 1998: 3–4).

Pro environmentální diplomacii je důležitá heterogenita aktérů. Kromě států hrají důležitou roli mezinárodní organizace jako například OSN, Světová obchodní organizace, Světová banka, Mezinárodní měnový fond a řada specializovaných orgánů pro životní prostředí a ochranu přírody, jako je Mezinárodní unie pro ochranu přírody a Organizace pro výživu a zemědělství. Absence jediné institucionální příslušnosti pro různé environmentální smlouvy pomohla rozšířit environmentální normy a zásady mimo oblast životního prostředí. Na jedné straně se opakovaně environmentální diplomacie ozývá v otázkách mimo její hlavní kompetence. Několik smluv o životním prostředí tak vzniklo v rozporu například se zásadami Světové obchodní organizace. Například Cartagenský Protokol

o biologické bezpečnosti, týkající se geneticky modifikovaných potravin, byl v rozporu se zásadami WTO díky přijetí zásady předběžné opatrnosti. Na druhou stranu se environmentální diplomacie snaží mít své cíle přijaté diplomatickými subjekty mimo oblast životního prostředí. Příkladem jsou klimatické otázky, které se objevily v Radě bezpečnosti OSN poprvé v roce 2007, kdy státy chtěly řešit důsledky změny klimatu na celosvětovou bezpečnost s hrozbami, jako je stoupající hladina moří a nárůst environmentálních uprchlíků (Orsini 2020: 243–244).

Environmentální dohody jsou primárním nástrojem pro mezinárodní spolupráci v otázkách životního prostředí. Konec 20. století byl obdobím plodné a intenzivní činnosti v ekologické diplomacii. Pokrok ve vědě vedl k postupnému nárůstu veřejného povědomí, což nakonec vyvolalo politickou akci. Počet environmentálních dohod vrcholil v 80. a 90. letech 20. století, což odpovídá vzniku hlavních dohod a organizací zabývajících se životním prostředím. Po roce 2005 počet nových dohod upadá, ovšem počet dodatků a úprav již existujících dohod stagnuje. V současnosti existuje více než 3500 bilaterálních a multilaterálních environmentálních dohod. V současném globalizovaném světě a minimálně v blízké budoucnosti bude environmentální politika a diplomacie stálým prvkem vládních agend jak na domácí, tak mezinárodní scéně (Mitchell 2022).

3. Definice měkké moci

Moc byla tradičně extrémně důležitým pojmem ve studiu mezinárodních vztahů. Zejména realistická škola kolem tohoto pojmu postavila celou teorii mezinárodních vztahů. Hans Morgenthau chtěl definovat studium mezinárodní politiky prostřednictvím zájmů definovaných z hlediska moci. Pro Kennetha Waltz, bylo rozložení moci klíčovou proměnnou při určování povahy mezinárodního systému. John Mearsheimer viděl moc jako měnu velmocenské politiky. Moc je však klíčová nejen pro realistické učence, ale všechny teoretické školy se musí s tímto konceptem vypořádat. Jak poznamenal Stefano Guzzini, moc je příliš důležitý pojem, než aby byl ponechán realistům. Všechny hlavní teoretické školy mezinárodních vztahů mají vestavěnou představu moci, ať už explicitní nebo

ne. Liberálové rozumějí moci ve smyslu obchodu nebo měkké moci (*soft power*), Marxisté z hlediska výrobní síly a kapitálu; konstruktivisté z hlediska norem a poststrukturalisté z hlediska diskurzů (Barnett – Duvall 2005: 40–41).

Vzhledem k tomu, že se v této diplomové práci budu věnovat primárně pojmu měkké moci, využiji definici Josepha S. Nye, který v 90. letech zformuloval a vytvořil koncept měkké moci ve své knize: *Bound to lead: The changing nature of American power* (1990). Koncept dále rozvinul v knize *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (2004), načež také vytvořil koncept „chytré moci“, kterou dále konceptualizuje v knize *The Future of Power* (2011).

Jeden z kořenů měkké síly lze vysledovat v argumentu Stevena Lukese o třetí tváři moci z roku 1974. První tvář moci byla spojena s Dahlem, který o moci mluvil jako o schopnosti iniciovat a vetovat návrhy, ovšem ignoroval schopnost zabránit tomu, aby návrhy vůbec byly zvažovány. To kritizovali Bachrach a Baratz, kteří tvrdili, že Dahlův přístup zanedbával druhou tvář moci reprezentovanou potlačením některých problémů, před jejich faktickým proniknutím do fáze politického rozhodování. Jinými slovy, druhá tvář odkazuje na schopnost stanovit agendu. Lukes představil třetí tvář moci. Ta ilustruje schopnost aktéra A přimět aktéra B, aby udělal něco, co by aktér B jinak neudělal, tím, že ovlivní preference, touhy nebo přání aktéra B. První dvě tváře moci popisují, jak lze moc využít k tomu, aby někdo udělal něco, co po nich chcete, proti vlastní vůli. A naopak třetí tvář moci popisuje schopnost aktéra změnit to, co jiný aktér chce (Baldwin, 2013: 276–277).

V dalším příkladu je možné vysledovat kořeny měkké moci ve spisech E.H. Carra ze 40. let, kde rozdělil moc do tří kategorií. Konkrétně to byla vojenská moc, ekonomická moc a moc nad názorem. Vojenské a ekonomické síly jsou samozřejmě atributy tvrdé moci (*hard power*), zatímco moc nad názorem by se dala považovat za variantu Nyeovy měkké moci (Baldwin 2013: 273–297).

Úvahy amerického odborníka Josepha S. Nye o měkké moci vynikají v literatuře mezinárodních vztahů o nenátlakových formách interakce mezi státy. Nye vnímá moc jako schopnost aktéra A ovlivnit ostatní aktéry, aby dosáhl svého

cíle. Dále rozděluje moc do dvou základních kategorií charakterizovaných odlišnými vzorci chování. Tradiční, takzvaná tvrdá moc, je uplatňována buď pomocí vojenského nebo ekonomického nátlaku, jako je ozbrojený útok nebo například uvalením sankcí nebo prostřednictvím poskytování pobídek, které Nye do značné míry redukuje na finanční odměny. To můžeme přirovnat k analogii cukru a biče (*carrot and stick*), kdy vojenský nebo ekonomický nátlak představuje bič a pobídky cukr. Měkká síla na druhé straně je definována jako „schopnost získat to, co chcete, prostřednictvím přitažlivosti spíše než nátlaku nebo plateb (Nye 2004: 1–4).

Jako deskriptivní koncept měkká síla vysvětluje schopnost státu ovlivňovat chování nebo zájmy jiných prostřednictvím řady metod. Původně Nye konceptualizoval měkkou sílu jako reakci na populární teorie v 80. letech, jejichž ústředním tvrzením bylo, že americká politika během studené války dosáhla bodu přepětí a její náklady podkopávají moc Spojených států. Jeden z argumentů vzneseným Nyem byl, že tyto teorie nebyly schopny vypořádat se se změnami americké moci v „novém“ mezinárodním systému. Podle jeho názoru se soustředily pouze na to, co definoval jako tvrdou moc a zanedbávaly měkkou moc charakteristickou pro Spojené státy. (Parmar – Cox 2010: 12–13).

Joseph Nye ve své knize *The Paradox of American Power* píše, že se základy moci vzdalují od důrazu na vojenskou sílu a dobývání. Různá vývojová stádia evropské a americké společnosti přinesla posloupnost různé moci zdroje rozhodující pro sílu státu nebo politické entity v mezinárodních vztazích. Agrární ekonomiky 17. a 18. století se začaly spoléhat na populaci jako zásadní zdroj moci pro výběr daní a nábor vojáků. Technologické inovace průmyslového věku umožnily státům s efektivní administrativní strukturou v kombinaci s bezprecedentní silou moderních zbraní a moderními dopravními prostředky, aby zvítězily nad pouhou numerickou silou nepřátelské ozbrojené síly. To vše, říká Nye, skončilo s příchodem informačního věku a fenoménu globalizace. Schopnost státu vyhrát válku jako rozhodující ukazatel síly byl z velké části nahrazen jinými faktory. "V posuzování moci v informačním věku," píše Nye a spoluautor William

A. Owens, „vzrostl význam technologie, vzdělání a institucionální flexibility na úkor geografie, velikosti populace a množství surovin.“ (Nye 2002: 5–6)

Nye vysvětluje měnící se povahu moci a rostoucí význam měkké moci zvýrazněním čtyř posunů v mezinárodních vztazích. Prvním je destruktivní síla jaderných zbraní, jejichž použití by si vyžádalo příliš vysokou cenu, aby ji mohla lidská společnost zaplatit. Proto, jako prostředek odstrašení, sloužily jaderné zbraně svému účelu během studené války, ale jejich praktická nevyužitelnost na bojišti přispěla k poklesu jejich strategického významu. Jako druhý posun vidí vzestup nacionalismu v evropských zámořských územích, který ukončil imperialistickou expanzi a koloniální nadvládu a ukončil tak éru panování dobytím a vojenskou převahou. Třetí posun od dominantní role vojenských schopností v mezinárodní politice vidí uvnitř společností velmocí. Po bezprecedentní zkáze způsobené dvěma světovými válkami zmizely ze Západu stopy dříve dominantní válečné etiky společnosti. Ta byla nahrazena předností občanské interakce uvnitř těchto společností. Nedostatek vůle k boji se stal rysem postindustriálního věku. Čtvrtý posun vidí v narůstající vzájemné ekonomické provázanosti, kdy použití vojenské síly znamená výrazné poškození globální ekonomiky a ve výsledku má negativní ekonomické dopady na téměř všechny státy. Nye nepopírá důležitost tvrdé moci a jejích zdrojů, zejména vojenské kapacity. Současně si také dobře uvědomuje skutečnost, že informační věk s internetovou revolucí, svobodný globální pohyb kapitálu a aktivity nadnárodních aktérů ještě netransformovaly veškeré regiony světa. Uznává stále násilnou tvář mezinárodních vztahů s občanskými válkami, etnickou nenávistí a hrozbou mezinárodního terorismu, které se vzpírají mírovým způsobům lidské interakce a jsou do jisté míry imunní vůči měkké síle, která je spojena s myšlenkami, kulturami a politikami. Proto také důrazně apeluje na odborníky mezinárodních vztahů, „že ignorovat roli síly a ústřední postavení bezpečnosti by bylo jako ignorovat kyslík“ (Nye 2002: 6–7).

Nye, v reakci na kritiky, že měkká síla, podle některých autorů, začíná znamenat „všechno“, tvrdí, že mnoho druhů zdrojů může přispět k měkké síle. To však neznamená, že měkká síla je jakýkoli typ chování. Obecně platí, že typy

zdrojů souvisejících s tvrdou mocí zahrnuje hmotné věci, jako je například armáda nebo bohatství. Naopak měkká síla je typicky spojena s nehmotnými faktory, jako jsou instituce, myšlenky, hodnoty, kultura a politika. Obecně záleží na tom aktérovi, na kterém je moc uplatňována. Z jeho pozice vychází, zda daný zdroj produkuje chování tvrdé nebo měkké síly. Nye jako příklad uvádí, že úspěšná ekonomická výkonnost Číny přinesla jak tvrdou moc v podobě sankcí a omezování přístupu na trh, tak měkkou moc ve smyslu přitažlivosti a napodobování úspěchu. Jako další příklad uvádí americké námořnictvo, které může být využito k vyhrávání bitev (tvrdá moc) nebo k vyhrávání srdcí (měkká moc). Konkrétně to ukazuje na příkladu, kdy v roce 2004 pomáhalo americké námořnictvo v Indonésii po vlně tsunami (Nye 2011: 20–21).

Nye tvrdil, že změny v mezinárodním systému v důsledku globalizace a rozvoj informační společnosti změnil rozložení moci v moderním světě. Tvrdí tedy, že rozložení moci v současném mezinárodním systému připomíná trojrozměrnou šachovnici: (Nye 2011: xv)

- *Horní část šachovnice* se vyznačuje vojenskou silou v unipolárním systému, dominují Spojené státy.
- *Střední část šachovnice* se vyznačuje ekonomickou silou a byla multipolární více než deset let, přičemž hlavními aktéry jsou USA, Evropa, Japonsko a Čína a další nabývají na důležitosti.
- *Spodní část šachovnice* je sférou nadnárodních vztahů, které přesahují hranice a jsou mimo kontrolu jednotlivých vlád. Zahrnuje nestátní subjekty a nadnárodní výzvy. Síla v této části šachovnice je široce rozptýlená.

Nye tvrdí, že zdroje tvrdé síly mohou být účinné primárně ve vojenské a ekonomické sféře (horní a střední část šachovnice), pouze měkká síla může fungovat na nadnárodní úrovni (spodní část šachovnice). Podle Nye spočívá měkká moc státu především na třech zdrojích: jeho kultuře (v místech, kde je atraktivní pro ostatní), jeho politické hodnoty (když se podle nich řídí doma i v zahraničí) a jeho zahraniční politika (když je vnímán jako legitimní a mající morální autoritu). Nye měří měkkou sílu v rozsahu, v jakém jsou schopni

přitahovat nebo odpuzovat jiné aktéry, aby „chtěli to, co chcete vy“. Dále dodává, že měkká síla může být využita pro hru jak s nulovým (zero sum game), tak i s nenulovým (non-zero sum game) součtem (Nye 2004: 11–31).

Potenciálním zdrojem měkké síly jsou vládní politiky doma i v zahraničí. Vládní politika může posílit nebo snížit měkkou moc země. Domácí nebo zahraniční politiky, které se zdají být pokrytecké a lhostejné k názorům druhých nebo jsou založeny na úzkém přístupu k národním zájmům, mohou podkopávat měkkou moc. Na environmentální domácí a zahraniční politiky, ze kterých vychází environmentální diplomacie států, jako zdroje měkké moci se primárně zaměřím v praktické části své diplomové práce.

4. Čínská lidová republika

Pro čínskou vládu je prvořadým zájmem udržení vlády Čínské komunistické strany (ČKS). Hospodářský růst, odstranění chudoby a sociální stabilita jsou pro udržení této vlády zásadní: rychlý hospodářský růst vytváří pracovní místa, zmírňuje chudobu, zlepšuje životní úroveň a tím posiluje podporu ČKS ze strany veřejnosti. Od reformy volného trhu na konci 70. let 20. století sloužila industrializace zaměřená na vývoz jako hnací síla, která pomáhá tento cíl podporovat. V posledních dekádách však došlo k řadě nezamýšlených důsledků rychlého růstu orientovaného na vývoz. Mezi ně patří několik druhů negativních dopadů způsobených změnou klimatu a zhoršováním životního prostředí, od znečištění ovzduší nebo snížení kvality vody až po zhoršení zdravotního stavu obyvatelstva a hospodářské ztráty. V důsledku rychlého průmyslového rozvoje ve 20. a 21. století se Čína stala největším emitentem oxidu uhličitého na světě a po desetiletí přehlížela zhoršování životního prostředí nejen na svém území. Čína se také stala zemí nejvíce závislou na uhlí pro energetické využití na světě, a tedy zemí s největší uhlíkovou náročností. Na základě informací Čínské národní rozvojové komise je v současné době "Čína jednou ze zemí nejvíce ohrožených nepříznivými dopady změny klimatu" (Garnaut – Jotzo – Howes 2008:171).

Nepříznivé dopady se týkají zejména stoupající hladiny moří, která ovlivňuje čínská města. Průměrná hladina moře na pobřeží se za posledních třicet let zvýšila o 90 milimetrů. Vysoká urbanizace měst a nadměrné čerpání podzemní vody snižuje kvalitu půdy a způsobuje její propady. Odhaduje se, že v některých oblastech dojde do roku 2050 ke zvýšení hladiny moře až o 60 centimetrů, což ohrozí nebo negativně ovlivní především hustě osídlené městské oblasti. Dalším problémem Číny je úbytek ledovců, což má vliv na objem vody ve velkých řekách a změnu jejich struktury. Hrozí nedostatek vody, což se již potvrzuje faktem, že v současné době žije přibližně 40 % čínské populace v oblasti s nedostatkem vody. Nedostatek vody má také přímý vliv na mokřady, respektive způsobuje další rozšiřování pouští na území Číny. To nevyhnutelně vede k vymírání mnoha druhů čínské fauny a flóry. Čína se také potýká se zvýšenou četností a intenzitou

klimatických jevů, jako jsou vlny veder, silné průtrže mračen a přívalové deště, které následně způsobují vyšší pravděpodobnost výskytu tropických cyklónů, sesuvů půdy, povodní a dalších. Tyto události způsobují Číně každoročně hospodářské ztráty ve výši přibližně 37,5 miliardy amerických dolarů (Lai 2009).

To, co kdysi napomáhalo rychlému růstu čínské ekonomiky, ji nyní ohrožuje. A to až do takové míry, že ji nelze ignorovat, naopak je důležité věnovat jí náležitou pozornost. Jedním z navrhovaných kroků k zastavení růstu průměrné teploty a znečištění je snížení emisí oxidu uhličitého (dále jen CO₂), které jsou považovány za jednu z příčin změny klimatu způsobené člověkem. Na mezinárodní úrovni se tyto snahy objevily s Kjótským protokolem, který byl podepsán v roce 1997. Tyto snahy pokračují až do současnosti prostřednictvím konferencí smluvních stran (COP) v rámci Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC) a prostřednictvím klimatických dohod. Čínský přístup ke zmírňovaným klimatickým změnám a snižování emisí CO₂ se však měnil i v rámci zasedání a jednání COP (He 2010: 31).

4.1. Environmentální diplomacie Číny

Po revoluci byla Čína do značné míry izolována od mezinárodního dění. Měla určité kontakty se sovětským blokem, ale i ty ustaly v 50. letech. Během tohoto období nebyla Čína členem Organizace spojených národů ani žádného z jejích výborů. Čína se začala otevírat zbytku světa až po období kulturní revoluce. Z větší části se tedy Čína neúčastnila žádného druhu mezinárodní diplomacie v této fázi. Do 70. let minulého století se Čína soustředila především na domácí politické a ekonomické problémy. Role Číny během konference OSN o životním prostředí člověka ve Stockholmu byla relativně malá. Konference se konala v červnu 1972 na základě rozhodnutí Valného shromáždění OSN a jejím vedením byl pověřen tehdejší generální tajemník OSN. Čína po vzoru ostatních rozvojových zemí obvinila vyspělé průmyslové země z odpovědnosti za kontrolu znečištění, přičemž hájila své právo využívat zdroje bez vnějšího vlivu (McBeath – Wang 2008: 3–4).

Až do poloviny 90. let se Čína důsledně stavěla proti ekologickým diplomatickým iniciativám, které hrozily omezit její rozvojový potenciál a zasahovaly do jejích vnitřních záležitostí. Tento postoj vláda vyjádřila před Konferencí OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), která se konala v roce 1992 v Riu de Janeiro. Čína předsedala zasedání 41 rozvojových zemí a uznala potřebu mezinárodní spolupráce na podporu ochrany životního prostředí a udržitelného rozvoje, ale požadovala finanční pomoc, právo na rozvoj a jasně se vymezovala proti zasahování do vnitřních záležitostí rozvojových zemí. Stejně jako ve Stockholmu o dvacet let dříve, byla Čína součástí relativně stabilního hlasovacího bloku rozvíjejících se států. Takzvaná G77 plus Čína přijala společnou vyjednávací pozici v otázkách životního prostředí s argumentem, že zhoršování životního prostředí je z velké části důsledkem lidské činnosti ve vyspělých zemích, a proto musí vyspělé státy hrát větší roli při jeho řešení. Čína tehdy také požadovala finanční a technologickou podporu ze strany průmyslově vyspělých zemí. V Riu se G77 podařilo dosáhnout dohody o principu společné, ale rozdílné zodpovědnosti (CBDR¹) a úspěšně přitáhnout pozornost k diferencované odpovědnosti mezi rozvinutým a rozvojovým světem.

Kjótský protokol byl oficiálně podepsán na třetí konferenci smluvních stran a zavazuje rozvinuté země ke snížení emisí CO₂ na základě vědeckého konsensu, že (zaprvé) dochází ke globálnímu oteplování a (zadruhé), že ho způsobují emise CO₂ způsobené člověkem. Protokol vycházel ze zásady společné, ale diferencované odpovědnosti dohodnuté v Riu. Politika Číny vůči této dohodě spočívala v tom, že se vyhýbala závazkům ke snížení emisí CO₂ odůvodněním, že vyspělé země jsou hlavními producenty emisí skleníkových plynů a měly by nést hlavní odpovědnost za řešení problému změny klimatu. Ve skutečnosti nebyla Čína koncem 90. let považována ani za středně rozvinutou zemi a přitom sama považovala za svůj hlavní cíl odstranění chudoby a dosažení rychlého

¹ CBDR vychází ze vztahu mezi industrializací a změnou klimatu. Čím je země více industrializovaná, tím je pravděpodobnější, že přispěla ke změně klimatu. Státy dospěly ke shodě, že rozvinuté země přispívají ke zhoršování životního prostředí více a měly by nést větší odpovědnost za zmírňování změny klimatu než země rozvojové (UNFCCC 1992: 4–5).

hospodářského rozvoje. Čína jednoduše odmítla stanovit cíle pro snižování emisí, protože se domnívala, že ochrana životního prostředí by neměla být prováděna na úkor její ekonomiky. Přínosy zmírnění změny klimatu byly v té době výrazně nižší než přínosy ignorování tohoto problému, protože rychlý růst zajišťoval jiné druhy schopností. Zároveň spojila Čína otázku změny klimatu s národní suverenitou, když tvrdila, že všechny rozvojové země "mají právo na rozvoj a neměly by být nuceny přijímat opatření, která by mohla bránit rozvoji. Stejně tak by neměly podléhat podmínkám kladeným na pomoc nebo rozvoj" (Chen 2008: 148). V roce 2005, kdy Kjótský protokol vstoupil v platnost, se Čína nadále dovolávala svého statusu rozvojové země a svého práva na hospodářský rozvoj. Podle statistik se poptávka po energii z uhlí od roku 1990 zdvojnásobila a do roku 2006 bylo přibližně 90 % "nových kapacit na výrobu elektřiny z uhlí" (Garnaut – Jotzo – Howes 2008:175)

K mírné změně přístupu Číny došlo v roce 2007, tedy v době, kdy se Čína stala největším světovým emitentem CO₂. Tehdy Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC²) s vysokou mírou jistoty popsal souvislost mezi změnou klimatu a lidskou činností. Čína přišla s Národním programem pro změnu klimatu, kde uvedla, že změna klimatu je otázkou rozvoje. To naznačovalo, že Čína bude i nadále obětovat životní prostředí ve prospěch svého hospodářského rozvoje. Nicméně Čína uznala problém změny klimatu a globálního oteplování nejen stanovením Národního programu pro změnu klimatu, ale také potvrzením rostoucích průměrných teplot v zemi (Chen 2008: 159–160).

Ještě před kodaňským summitem v roce 2009 přijali představitelé sedmnácti velkých rozvinutých a rozvojových zemí, včetně všech zemí BASIC, "vědecký názor", že nárůst průměrné globální teploty "by neměl překročit 2 °C", a dohodli se rovněž na stanovení "globálního cíle podstatného snížení globálních emisí do roku 2050". Ačkoli se jednalo pouze o politickou deklaraci, která nebyla nijak

² IPCC je mezivládní orgán Organizace spojených národů odpovědný za prohlubování znalostí o změně klimatu způsobené člověkem. Poskytuje objektivní a komplexní vědecké informace o antropogenní změně klimatu, včetně přírodních, politických a ekonomických dopadů a rizik, a o možných způsobech reakce (IPCC 2022).

právně závazná, rozhodnutí Číny souhlasit s tímto globálním limitem 2 °C naznačuje její větší ochotu ve srovnání s minulostí akceptovat možnost budoucího omezení jejich národních emisí (Hurrell – Sengupta 2012: 470–471).

První vážnější sliby ohledně tempa zvyšování emisí skleníkových plynů zazněly v roce 2009 na jednáních v Kodani. Čínská státní rada prohlásila, že stát bude pracovat na energeticky úsporné společnosti a bude rozvíjet nízkouhlíkové hospodářství. Stejně jako v minulých dekádách Čína spolu s ostatními státy BASIC zdůrazňovala, že je třeba pamatovat na princip historické odpovědnosti vyspělých států, a tedy přenášet hlavní břemeno na vyspělé země. Přesto Čína předložila svůj cíl snížení emisí do roku 2020, který vycházel z úrovně emisí v roce 2005, a dala jasně najevo své rozhodnutí nežádat o finanční pomoc od rozvinutých zemí (Hochstetler – Milkoreit 2015: 205–206).

V roce 2011 vydala Čína svůj dvanáctý pětiletý plán hospodářského a sociálního rozvoje na období 2011–2015, kde poprvé v historii věnovala celou kapitolu reakci na změnu klimatu. Více než o morální probuzení se však jednalo o kalkulaci nákladů a přínosů pro strategické udržení čínských schopností a adaptability na změnu klimatu (Pan 2018: 529). Také současný prezident Si Ťin-pching přikládá boji proti změně klimatu zvláštní význam od svého nástupu k moci v roce 2012. Za jeho prezidentství se Čína aktivně zapojila do mezinárodních jednání o změně klimatu. Na začátku sjezdu komunistické strany, který se konal v říjnu 2017, Si Ťin-pching těmito slovy zdůraznil vedoucí úlohu Číny při řešení změny klimatu: "Čína převzala vedoucí úlohu v mezinárodní spolupráci v reakci na změnu klimatu" (Phillips 2017).

Rok 2014 je označován za strategický bod obratu Číny v reakci na změnu klimatu. Pasivitu vystřídala proaktivita a Čína nejenže krátce poté, v roce 2015, podepsala a ratifikovala Pařížskou dohodu, ale ve svém třináctém pětiletém plánu vyzvala k agresivnějším opatřením v reakci na změnu klimatu (Pan 2018: 529–530). Zatímco kapitola 46 plánu hovoří o adaptaci a snaze zpomalit změnu klimatu kontrolou emisí uhlíku, kapitola 47 hovoří o zajištění bezpečnosti Číny zlepšením

jejích schopností a kapitola 48 pak vyzývá k "průmyslu šetrnému k životnímu prostředí" (Central Committee of the Communist Party of China 2016: 136–141).

V tomto kole jednání o klimatu se karta obrátila. Čína sehrála aktivní a konstruktivní roli při uskutečnění COP v Paříži. Představitelé Číny byli zásadní v tom, aby bylo možné v Paříži vůbec dohody dosáhnout. Čínští vyjednavací se spojili s Francouzi a Američany, aby odstranili některé pochybnosti vyjádřené v diskusi a učinili dohodu reálnou. Záměr Číny uzavřít v Paříži smysluplnou dohodu se skutečně projevil v její diplomacii před konferencí. Zprv, Čína uzavřela řadu bilaterálních dohod o změně klimatu a čisté energii s Německem, Spojeným královstvím Velké Británie, Francií, Indií a také se Spojenými státy americkými. Zadruhé společné čínsko-americké prohlášení o změně klimatu z listopadu 2014 a společné prohlášení čínského a amerického prezidenta o změně klimatu z října 2015 položilo významný základ pro pařížská jednání. Čína se rovněž zavázala, že do roku 2030 dosáhne nejvyšší úrovně emisí uhlíku a sníží uhlíkovou náročnost o 60 až 65 % oproti úrovni z roku 2005. Pařížská dohoda nakonec přiměla 195 zemí včetně Číny, aby se dohodly na právně závazném omezení globálního oteplování na 2 °C nad předindustriální úroveň a usilovaly o jeho snížení na 1,5 °C do konce století (Li 2016: 49–50).

Čína je v posledních letech označována za lídra v oblasti zmírňování změny klimatu. Ačkoli někteří autoři zpochybňují čínské vedoucí postavení v oblasti zmírňování změny klimatu, je jisté, že Čína zvýšila v této oblasti své úsilí a dala se o svůj budoucí růst nízkouhlíkovým způsobem. Zejména větrná a solární energie, stejně jako zelené technologie, se staly oblastí, do kterých Čína investuje a které zde dominují. V roce 2017 se navíc Číně podařilo snížit emise CO₂ "na jednotku HDP o 46 % oproti úrovni roku 2005", což znamená, že svůj cíl splnila s tříletým předstihem. Podle Xie Zhenhua, zástupce Číny na jednáních UNFCCC, je tento úspěch uznáním čínského úsilí, které pramení ve snaze řešit změnu klimatu až po podporu "historické příležitosti dosáhnout udržitelného rozvoje a posunout přechod k zelenému nízkouhlíkovému rozvoji" (United Nations 2018).

4.2. Faktory ovlivňující proměnu environmentální diplomacie Číny

V následujících podkapitolách se budu věnovat domácím a zahraničním faktorům, které ovlivnily proměnu environmentální diplomacie Číny v období mezi konferencí v Riu 1992 a konferencí v Paříži 2015. Ve třetí podkapitole se zaměřím na Čínskou environmentální politiku jako zdroj měkké moci.

4.2.1. Domácí faktory

Obyvatelstvo je základní jednotkou, na které lze pozorovat negativní změny životního prostředí. Zejména kvalita ovzduší je dobrým příkladem znečištění a problému zhoršování životního prostředí v Číně po celá desetiletí, které negativně ovlivňuje zdraví obyvatelstva. Koncem 90. let se Čína potýkala s vysokými koncentracemi oxidu siřičitého (SO₂) a kyselými dešti v důsledku zvýšené poptávky po energii, která byla založena především na uhlí. Již v tomto období byly koncentrace pevných částic a oxidu siřičitého v mnoha částech Číny výrazně vyšší, než stanovují směrnice Světové zdravotnické organizace (WHO). Znečištění ovzduší bylo také spojeno s vysokým počtem předčasných úmrtí, zejména ve městech. Do roku 2001, kdy rostla poptávka po energii a pokračovala závislost na uhlí, byla třetina území Číny postižena kyselými dešti, které způsobily další škody na úrodě, vodních živočiších a lidském zdraví. Rychle rostoucím problémem se staly také emise z motorových vozidel, které zhoršovaly znečištění ovzduší. Z hlediska zdravotních důsledků se staly předmětem zájmu nákladní automobily a autobusy poháněné naftovými motory, které jsou karcinogenní (The World Bank 2001: 78–89).

Rychlá průmyslová výroba vedla k masivní urbanizaci. Milióny lidí, motivovány vyššími mzdami, se každoročně stěhovaly do měst, aby zde pracovali jako dělníci v průmyslových závodech. Tento nárůst urbanizace na oplátku přispěl k vysokému znečištění ve městech. V roce 2007 se Čína stala největším emitentem oxidu siřičitého a oxidu uhelnatého na světě. V lednu 2013 dosáhlo znečištění ovzduší ve velkých čínských městech bezprecedentní úrovně. Kulminaci znečištění předcházela již řada znepokojivých událostí v oblasti životního prostředí. Patřila k nim silná sněhová bouře v jižní Číně do ledna 2008, dlouhodobé

sucho v provincii Yunnan do roku 2007, náhlé dešťové bouře způsobující ničivé záplavy v Guizhou v roce 2009. Národní hodnotící zprávy o změně klimatu rovněž odhadovaly, že Čína bude jednou z nejhůře postižených zemí v důsledku změny klimatu. Všechny tyto kritické události vedly v zemi k explozi zájmu veřejnosti o zhoršování životního prostředí a jeho negativní důsledky (Qi – Wu 2013: 304–305).

Důsledky znečištění ovzduší nejen negativně působí na zdraví obyvatelstva, ale také zvyšují jeho nespokojenost, která ovlivňuje stabilitu čínské vlády. Rostoucí zájem obyvatelstva o problémy související s životním prostředím vyvolal krizi legitimacy čínských úřadů a do jisté míry přiměl čínskou vládu věnovat environmentálním problémům větší pozornost. Ačkoli se tedy čínské nevládní organizace zabývající se ochranou životního prostředí staly aktivními a sehrály pozitivní roli v otázkách životního prostředí v Číně, jejich potenciál v této oblasti stále nebyl naplněn. Autoritářský politický režim a povaha čínské environmentální politiky shora dolů (*top-down*) ponechává malý prostor pro formální účast soukromých subjektů v politickém procesu (Li 2018).

Technologické schopnosti Číny dostaly nový impuls a z chudé rozvojové země se stala významným výrobcem "středně náročných technologií", jako jsou například stroje, elektronika a v poslední době také zařízení pro obnovitelné zdroje energie. První známky industrializace špičkových technologií, včetně rodících se zelených technologií, se objevily v letech 2001–2002. Ta byla s přibývajícími lety stále více podporována především z důvodu nutnosti řešit značnou závislost Číny na dovozu energie z Blízkého východu a narůstající problémy s životním prostředím, zejména znečištění ovzduší (Li 2018).

Investice do projektů v oblasti energetických technologií se začaly zvyšovat kolem roku 2001 a v roce 2005 byly padesátkrát vyšší než v roce 1991. Oblíbenými technologiemi v tomto období byly "čisté uhlí" a větrné turbíny. Průmysl solárních článků v Číně vznikl v roce 2003 a do roku 2008 Čína vedla světovou produkci. Pokud jde o investice do obnovitelných zdrojů energie, Čína si ve svém dvanáctém pětiletém plánu na období 2011–2015 stanovila cíl 300 miliard amerických dolarů.

Již v roce 2014 se Čína stala jedním z největších investorů do obnovitelných zdrojů energie a vložila do technologií obnovitelné energie přibližně 90 miliard amerických dolarů (Maizland 2021; Campbell 2013: 6–9).

V současné době má Čína dominantní postavení v technologiích čisté energie z obnovitelných zdrojů i v jejich budování a financování. Čína je také největším výrobcem i největším trhem s automobily na světě a Čínská vláda podporuje používání elektrických vozů. V roce 2020 se v Číně prodalo 1,37 milionu takzvaných nových energetických vozidel, mezi něž patří elektrická vozidla na baterie, plug-in hybridní vozidla a vozidla s vodíkovými palivovými články, což představuje téměř 11% nárůst oproti předchozímu roku. Podpora rozvoje zelených technologií je vysoce racionálním krokem, který Číně umožní zvýšit její energetickou bezpečnost a zároveň ekonomicky profitovat jako největšímu vývozcí zelených obnovitelných technologií (Maizland 2021).

Rychlý rozvoj země, který kladl důraz především na těžký průmysl, však probíhal na úkor životního prostředí a jeho nepříznivé dopady jsou patrné po celé zemi. V roce 2004 projekt "Zelený HDP" ukázal, že Čína přišla na nákladech na ochranu životního prostředí o přibližně 512 76 miliard amerických dolarů a do roku 2010 se toto číslo zdvojnásobilo. Tyto náklady na znečištění v Číně představovaly v roce 2010 2,5 % jejího celkového hospodářského výkonu. Další náklady jsou spojeny s dopady na zdraví a ztrátu produktivity v důsledku znečištění v Číně. Tyto náklady se v letech 2000 až 2010 odhadovaly na 6,5 % HDP ročně. Znečištění vody a půdy přidalo další 2,1 % a 1,1 % HDP. Tyto ztráty na čínském HDP, které se objevují v důsledku změny klimatu a zhoršování životního prostředí, představují také hrozbu pro schopnosti Číny, které využívá pro růst své moci a bezpečnosti. Novým možným řešením jejího problému se stalo zelené financování, které vláda oficiálně definovala v roce 2016 a prostřednictvím kterého podporuje vlastní investice do zeleného sektoru. Takové investice by měly pomoci snížit emise uhlíku a řešit zhoršování životního prostředí (Jing 2013; Morrison 2018: 40–41).

4.2.2. Zahraniční faktory

Čína čelila rostoucímu mezinárodnímu tlaku, aby přijala opatření v boji proti změně klimatu a stala se řešitelem tohoto problému, na němž se se svou velkou spotřebou energie a emisemi CO₂ nesporně podílí. Tlak mezinárodního společenství na Čínu rostl, protože byla vnímána jako jedna ze zemí, které jsou změně klimatu nejvíce vystaveny, ale současně k ní přispívají. Před jednáním COP v Kodani obdržela čínská velvyslanectví a konzuláty po celém světě četné výzvy a dotazy týkající se čínských opatření v oblasti změny klimatu (Qi a Wu 2013: 305).

Energetická bezpečnost Číny je jedním z klíčových faktorů strategického rozhodnutí Číny podporovat zelené technologie. Čína se v roce 1993 změnila z vývozce energie na jejího dovozce, protože dostupné domácí uhlí nestačilo uspokojit potřeby růstu průmyslové výroby v 90. letech a enormní nárůst počtu motorových vozidel zvýšil poptávku po ropě. Tato rostoucí závislost především na dovozu ropy způsobila, že Čína ztratila svou energetickou autonomii, což se pro vládu stalo bezpečnostním problémem. Obnovitelné zdroje energie získané zvýšenou podporou zelených technologií v Číně jsou proto způsobem, jak řešit rostoucí závislost na zahraničních zdrojích energie (Engels 2018).

Při hlubším pohledu na tuto problematiku zjistíme, že Čína spotřebovává nejvíce energie na světě. V roce 2020 se podílela na celosvětové spotřebě 24 %. Přestože se Číně podařilo snížit podíl uhlí na energetickém mixu z 62 % v roce 2016 na 57 % v roce 2020, zůstává toto číslo významné. Tempo hospodářského růstu v Číně zkrátka převýšilo domácí dostupnou nabídku energie, zejména když vezmeme v úvahu, že i výnosy ropy v Číně klesají (Ritchie – Roser – Rosado 2020).

Dalším problémem se stalo neefektivní domácí nakládání s uhlím. Ačkoli Čína vlastní přibližně 14 % světové zásoby uhlí, více než 70 % z ní se nachází daleko od pobřežních oblastí, které z hlediska energetických potřeb rostou nejrychleji. Přenos energie na velké vzdálenosti způsobil v letech 2002 až 2008 několik výpadků dodávek energie i výpadků proudu, které byly způsobeny

nerovnováhou v nabídce a poptávce, což přimělo pobřežní regiony, aby začaly dovážet uhlí ze zahraničí, a tím se staly relativně více závislé na zahraničních zdrojích uhlí. Závislost Číny na ostatních státech v oblasti dodávek energie z uhlí a ropy je strategickým a bezpečnostním selháním, které je třeba řešit (Held – Roger – Nag 2013).

Z tohoto pohledu je zřejmé, že nestabilita a konkurence v oblasti energetických zdrojů představují pro Čínu velké riziko, neboť od roku 2009 je druhým největším čistým dovozcem ropy. Nedostatek těchto dovozů by narušil čínský růst a učinil by ekonomiku státu zranitelnou. Důvodem je čínský zpracovatelský průmysl, který tvoří hlavní složku HDP země a 60 % její celkové spotřeby energie. Významným problémem je také rostoucí počet motorových vozidel, která dále zvyšují poptávku po ropě. Vozidla se na celkové spotřebě energie v Číně podílejí 19 % a jejich podíl neustále roste. Právě zde přicházejí ke slovu ekologické technologie, jako jsou elektromobily, které nejen zpomalí katastrofální dopady znečištění, ale také zvládnou poptávku po ropě, kterou Čína na domácím trhu jednoduše nemá k dispozici (Maizland 2021).

Obnovitelné zdroje energie jsou řešením rostoucí závislosti na energii ze zahraničí. Zelená energie má potenciál snížit spotřebu energie a tím také závislost na zahraniční ropě, což povede k vyšší míře energetické bezpečnosti Číny. Strategickou výhodou je také možnost vytvářet energii na svém území, což může snížit závislost Číny na zahraniční energii a událostech v nich. Celkově lze říci, že v Číně je zřejmý trend ve výrobě a spotřebě energie z obnovitelných zdrojů. Čína rozhodla zmírnit změnu klimatu prostřednictvím zvýšeného používání ekologických technologií, jako jsou technologie obnovitelné energie. To Číně umožňuje řešit emise oxidu uhličitého, změnu klimatu, a především rostoucí potřebu energie a jejího dovozu. Čína se stala největším výrobcem solárních panelů, větrných turbín a dalších technologií pro výrobu obnovitelné energie a tím, že se dostala do pozice lídra na mezinárodních trzích s novými zelenými technologiemi, získává výhodu oproti ostatním státům, které zaostávají v aplikaci

a tvorbě zelených technologií. To umožňuje Číně přístup na další trhy a ekonomický zisk (Pope 2018).

4.3. Čínská environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci

Od podepsání UNFCCC na summitu v Riu de Janeiro došlo k pozoruhodné změně v postoji a politice Číny při mezinárodních jednáních o změně klimatu. Čína přijala působivé iniciativy ke snížení emisí uhlíku, což se jí daří na domácí scéně. Na mezinárodní scéně začali čínští zástupci hrát konstruktivní roli na různých mezinárodních konferencích a summitech. Čína je ve svém úsilí o ochranu životního prostředí stále aktivnější, přičemž její politika je mezinárodním společenstvím stále více oceňována. Bylo by tedy spravedlivé navrhnout, že progresivní politika Číny v oblasti životního prostředí posílila její prestiž ve světové politice.

Dodržování mezinárodních závazků v oblasti životního prostředí pozitivně přispívá k obrazu Číny jako odpovědného a zákony dodržujícího aktéra na světové scéně. McBeath a Wang (2008: 11) naznačují, že environmentální diplomacie je typickým projevem měkké moci a Čína zde prokazuje značný úspěch se svou strategií „mírového vzestupu“ ve světové politice. Přijímáním mezinárodních environmentálních dohod, jako je například Kjótský protokol, využila Čína jako zdroj měkké moci, neboť tento akt vedl k tomu, že Čína získala respekt jak rozvinutých, tak rozvojových států. S nástupem Donalda Trumpa a s erozí měkké síly USA v otázkách životního prostředí a rostoucí ochotou Číny zavázat se k dodržování mezinárodních norem v oblasti životního prostředí se čínský potenciál měkké moci zvýšil (Rauchfleisch – Schafer 2018).

Podle průzkumu Soft Power 30, který provedla společnost Portland Communications (2017: 43), je Čína popisována jako "vzestupná" s výsledným 30. místem v roce 2015. V roce 2016 se vyšplhala na 28. a následně v roce 2017 na 25. místo. V následujících dvou letech potom Čína stagnovala na 27. místě. Vzestup Číny v průzkumu je přičítán její ochotě převzít globální odpovědnost v oblasti environmentální udržitelnosti v době, kdy by se "Trumpova administrativa mohla ke světu obrátit zády" (Portland 2017: 49). V posledním

vydání *Soft Power* 30 (2019: 62) se Čína umístila nejlépe v dílčím indexu angažovanosti. Ten měří zahraničněpolitické zdroje země, její globální diplomatickou stopu a celkový přínos mezinárodnímu společenství. V tomto indexu se umístila na 10. místě, za což může do jisté míry vděčit své aktivitě v environmentální diplomacii (Portland 2019: 27, 69).

Environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci je u Čínské lidové republiky ošemetným tématem. Čínský primát v zelených technologiích a její relativně zásadní kroky ve snaze snížit dopady environmentálních problémů v posledních patnácti letech pomohly Číně dosáhnout svého postavení na mezinárodní scéně. Na druhou stranu je Čína nejlidnatější zemí, s největší spotřebou energie a je také největším producentem CO₂ na světě. To vrhá negativní stíny na její úspěchy v environmentálních otázkách a činí to z Číny aktéra, bez kterého tyto otázky není možné na globální úrovni řešit. Pokud se podíváme na image Číny mimo environmentální otázky, dostávají se do popředí závažné problémy jako autokratický režim a problémy s dodržováním lidských práv.

5. Indická republika

Stejně, jako Čína, zaznamenala Indie v posledních třech dekadách impozantní hospodářský rozvoj. Indie, která byla ve světové politice tradičně považována za rozvojový stát, byla díky tomuto rychlému hospodářskému rozvoji přejmenována na rozvíjející se stát nebo nastupující mocnost. Na jedné straně patří díky přelidněnosti a zintenzivňující se průmyslové činnosti k největším znečišťovatelům životního prostředí, na straně druhé patří mezi státy nejvíce zranitelné vůči změně klimatu, neboť značná část jejího obyvatelstva je závislá na zemědělské činnosti.

Na tomto místě je důležité uvést několik údajů, které zasadí postavení Indie do kontextu. Pokud je změna klimatu považována za problém zásoby emisí skleníkových plynů (GHG), tj. celkových emisí nahromaděných v průběhu času, které mají konečný strop pro omezení růstu teploty, pak Indie nese malou odpovědnost. Studie emisí skleníkových plynů za období 1850–2012 dospěla k závěru, že kumulativní emise v tomto období z USA, EU a Číny přispějí k 50 % nárůstu teploty do roku 2100, přičemž emise z USA, EU a Číny budou činit 20 %, 17 % a 12 %. Emise z Indie ve stejném období přispějí pouze 5 % (Rocha et al. 2015: 3). V UNFCCC byly tyto rozdíly v historické odpovědnosti za způsobení problému uznány prostřednictvím formulace CBDR (UNFCCC 1992: 4–5).

Indie také zůstává podle světových měřítek chudou zemí, protože třetina obyvatelstva žije pod hranicí chudoby. HDP na obyvatele v Indii v roce 2020 činil zhruba 1 950 amerických dolarů ročně ve srovnání s 63 500 USD ve Spojených státech a s 10 400 amerických dolarů v Číně (The World Bank 2022a). Kromě toho jsou indické emise oxidu uhličitého na obyvatele nízké a dosahují zhruba poloviny celosvětového průměru. Přesto je Indie třetím největším znečišťovatelem po Číně a USA. Podíl Indie na světové produkci CO₂ v současnosti přesahuje 7 % (ClimateWatch 2022). Rozdíl ve schopnostech řešit změnu klimatu v důsledku rozdílů v materiálním bohatství mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi byl zaznamenán také v UNFCCC prostřednictvím slovního spojení *Respective Capabilities* (RC) v článku 3 (UNFCCC 1992: 3).

Tato dualita indického postavení (Indie je v dnešní době velkým současným emitentem, ale nenesou velkou historickou odpovědnost za změnu klimatu, tedy za problém, vůči němuž je velmi zranitelná) znamená, že Indie zaujímá v globální klimatické politice jedinečnou roli (Dubash 2016).

5.1. Environmentální diplomacie Indie

Projev indické premiérky Indiry Gándhiové na konferenci OSN o životním prostředí ve Stockholmu v roce 1972 zahájil intelektuální tradici v indické environmentální politice, která staví socioekonomický rozvoj proti ochraně životního prostředí a obviňuje vyspělé země ze způsobení globálních environmentálních problémů (Vihma 2011). V období příprav na Summit Země v Rio de Janeiro v roce 1992 byly ideologické základy indické klimatické politiky dále definovány ve zprávě Centra pro vědu a životní prostředí v Novém Dlí nazvané *Global Warming in an Unequal World* (1991). Její autoři Agarwal a Narain ve zprávě obviňují rozvinuté země z uhlíkového kolonialismu. Zpráva tvrdila, že vyspělé země nesou vzhledem ke svým historickým emisím většinu odpovědnosti za změnu klimatu, a že rozdělení emisí na obyvatele, by mělo být metrikou pro rozdělení odpovědnosti za zmírnění změny klimatu (Agarwal – Narain 1991).

Historická odpovědnost rozvinutých států a počítání emisí CO₂ na obyvatele byla indickými vyjednavací rychle přijata jako základní kámen jejich pozice během jednání o změně klimatu (Dubash 2013: 191). Během Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v roce 1992 byla pozice Indie totožná se skupinou G77. Ty naléhaly na rozvinuté země, aby přijaly opatření v oblasti změny klimatu. Zároveň tvrdily, že rozvojové země mohou přijmout dobrovolné závazky pouze za podmínky, že obdrží finanční prostředky a transfery technologií od rozvinutých zemí. To se promítlo do UNFCCC prostřednictvím principů CBDR a RC. Ty byly pro rozvojové státy důležitým vítězstvím a indiští vyjednavací sehráli důležitou roli v jejich vyjednání (Hurrell – Sengupta 2012: 468–469).

Po konferenci v Rio de Janeiro hrála Indie i nadále aktivní roli v celosvětových jednáních o klimatu a její úsilí bylo považováno za klíčové ve

vyjednávání, které nakonec vyústilo v Kjótský protokol v roce 1997. Tento protokol vyžadoval, aby se rozvinuté země zavázaly ke "kvantifikovaným cílům omezení a snížení emisí", zatímco rozvojové země, jako je Indie, byly z právně závazných závazků vyňaty (UNFCCC 1998: 8). Pro Indii a další země G77 Kjótský protokol zdůraznil přetrvávající význam rozlišování mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, pokud jde o břemeno odpovědnosti za opatření v oblasti klimatu. Indii se podařilo úspěšně ochránit svůj prostor pro vlastní socioekonomický rozvoj a zároveň prosadit, aby rozvinuté země i nadále přebíraly více klimatické odpovědnosti. Indie tedy postupně opouští intelektuální tradici v upřednostňování ekonomického rozvoje za účelem vymýcení chudoby. Důležitým se naopak stává její postoj bránit se výzvam ke zbrojení v oblasti klimatu. Naopak volá po zásadách spravedlnosti, aby prosadila silnější opatření ze strany rozvinutých států, která zůstanou v průběhu let stabilní. I to je jeden z důvodů, proč Indie získala pověst obtížného partnera při jednáních o klimatu (Vihma 2011: 6–7).

První závazné období Kjótského protokolu mělo trvat v období od roku 2008 do roku 2012, a proto se jednání v předešlých letech 2007 až 2009 zaměřila na dohodu o režimu správy klimatu po roce 2012. V této době vedl silný hospodářský růst rozvojových zemí jako je Čína, Indie, Brazílie a Jihoafrická republika. V prvních letech nového tisíciletí docházelo k rostoucímu očekávání, že tyto země převezmou vedoucí úlohu při ovlivňování výstupů globálního řízení. Tyto země začaly být označovány za "rozvíjející se ekonomiky" a byly odlišovány od bloku G77 na základě své ekonomické síly a uhlíkové stopy. Rozvinuté země také začaly iniciovat dialogy s rozvíjejícími se ekonomikami mimo proces UNFCCC. Jedná se například o dialog G8+5 o klimatu a energetice v roce 2008 nebo o Fórum hlavních ekonomik o energetice a klimatu vedené USA v roce 2009 (Hallding et al. 2013: 609–612). Začal převládat názor, že rozvíjející se ekonomiky by měly přispívat k opatřením na zmírnění dopadů změny klimatu, a objevily se argumenty, že výjimky z Kjótského protokolu pro rozvojové země by se neměly vztahovat na vyspělé rozvojové země, jako je Indie. Vzhledem k tlaku na přijetí klimatických závazků v důsledku svého hospodářského rozvoje začaly země BASIC prosazovat

vyjednávací strategie nezávislé na G77 a více koordinovat své klimatické politiky mezi sebou (Vihma – Mulugetta – Karlsson 2011: 325).

V době před summitem COP 15 v Kodani v roce 2009 došlo v politice Indie v oblasti klimatu spolu s dalšími nově vznikajícími mocnostmi k významným změnám. Na COP 13 na Bali v roce 2007 Indie překvapivě akceptovala, že rozvojové země by se měly podílet na celosvětovém úsilí o zmírnění dopadů změny klimatu alespoň na dobrovolné bázi v souladu se svými možnostmi (Michaelowa – Michaelowa 2012: 579). Na domácí úrovni vydala Indie v roce 2008 také svůj Národní akční plán pro změnu klimatu. Kromě toho před Kodaňskou konferencí koncem roku 2009 Indie vyhlásila dobrovolné cíle snížit do roku 2020 emisní náročnost svého HDP o 20 % až 25 % oproti úrovni z roku 2005. To byl relativně významný posun, vzhledem k tomu, že při jednáních o Kjótském protokolu Indie výslovně odmítla jakýkoli pojem dobrovolných závazků. Indický ministr životního prostředí a změny klimatu Jairam Ramesh také před COP v Kodani veřejně formuloval svůj postoj a naznačil, že Indie chce v Kodani dosáhnout smysluplné dohody, i kdyby to znamenalo kompromis v některých aspektech jejího tradičního postoje (Vihma 2011: 7–8; Hurrell – Sengupta 2012: 469–471).

Tento posun indické pozice nebyl pozitivně přijat v indických diplomatických kruzích, ani na domácí politické scéně. Někteří členové indického vyjednávacího týmu se veřejně rozešli s Rameshem kvůli tomu, co považovali za nevysvětlitelné ústupky, které zmařily roky pečlivé indické vyjednávací strategie. Ramesh byl také v domácích debatách ostře kritizován vedoucí opoziční stranou za uvolnění konzervativní role Indie při jednáních o změně klimatu a byl nucen trvat na tom, že Kodaňská dohoda neohrožuje suverenitu Indie (Vihma 2011: 8). V roce 2010 ministr Ramesh narušil dlouholetou indickou strategii prohlášením, že všechny země by měly přijmout právně závazná opatření v odpovídající právní formě. „To sice ponechalo prostor pro diferenciaci závazků mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, avšak pravděpodobně se jednalo spíše o posun ve strategii než v obsahu" (Michaelowa – Michaelowa 2012: 579).

Následující rok, na konferenci COP 17 v Durbanu v roce 2011, vedla indickou delegaci nová indická ministryně životního prostředí Jayanthi Natarajan, která se rychle pokusila zvrátit změny v indické klimatické politice a vrátit se k tradičním argumentům (Michaelowa – Michaelowa 2012: 583). Delegace Indie tak odmítla podepsat nový právně závazný rámec zahrnující jak rozvinuté, tak rozvojové země. Tento pokus o návrat ke kořenům indické environmentální diplomacie neměl dlouhého trvání (Thaker – Leiserowitz 2014: 108). Po volbách v roce 2014 usedl do funkce současný indický premiér Naréndra Módí, který po svém nástupu k moci kladl zvláštní důraz na vedoucí úlohu Indie při řešení globálních problémů. Jednou z jeho priorit v zahraniční politice bylo posílení role Indie při globálních jednáních o změně klimatu (Hall 2016: 280–281).

Intenzivní jednání, zejména skupiny BASIC, v průběhu měsíců předcházejících konferenci COP v Paříži zajistilo, že princip CBDR zůstal v nové smlouvě do jisté míry zachován a Indie v tomto procesu sehrála klíčovou roli. Nakonec Pařížská dohoda zohlednila alespoň některé z hlavních obav Indie. Nicméně představovala posun od rámce předchozích dohod v tom, že ke všem stranám, jak rozvinutým, tak rozvojovým, přistupovala mnohem symetričtěji než dříve (Sengupta 2019: 129).

Indie ještě před Pařížskou konferencí v říjnu 2015 představila svůj vlastní aktualizovaný národní závazek. V něm se Indie zavázala do roku 2030 instalovat kapacitu čisté energie odpovídající 40 % celkového instalovaného elektrického výkonu v zemi. Taktéž se zavázala snížit do roku 2030 uhlíkovou náročnost svého hospodářství o 33 až 35 % ve srovnání s úrovní z roku 2005. Dále oznámila cíl částečně kompenzovat své emise CO₂ prostřednictvím dodatečného zalesnění. Sama indická vláda označila svůj národní závazek za "spravedlivý a ambiciózní, přestože příspěvek Indie ke zhoršení změny klimatu je omezený" (Government of India 2015). Indie následně přijala a také rychle ratifikovala Pařížskou dohodu, aby ji mohla uvést v platnost. V důsledku těchto kroků bylo "vůdčí postavení" Indie v globální environmentální politice některými aktéry oceněno (Dubash 2016: 7–8).

Celkově lze říci, že od konference v Riu v roce 1992 došlo v indické politice ve zmírňování změny klimatu doma i v zahraničí k pozoruhodným změnám. Indie, která se až do roku 2005 stavěla k této problematice velmi skepticky, začala podnikat působivé kroky k řešení změny klimatu na domácí i celosvětové úrovni. Svou roli v této transformaci sehrál rostoucí mezinárodní tlak na Indii v důsledku jejího rychlého hospodářského růstu, rostoucí povědomí indických představitelů a veřejnosti o zranitelnosti jejich země vůči globálnímu oteplování a touha Indie hrát strategicky důležitou roli v globálním řízení. Indie přijala zejména vysoce aktivní a konstruktivní vyjednávací pozici na summitech v Kodani a Paříži.

5.2. Faktory ovlivňující proměnu environmentální diplomacie Indie

V následujících podkapitolách se budu věnovat domácím a zahraničním faktorům, které ovlivnily proměnu environmentální diplomacie Indie v období mezi konferencí v Rio de Janeiro v roce 1992 a konferencí v Paříži v roce 2015. Ve třetí podkapitole se zaměřím na indickou environmentální politiku jako zdroj měkké moci.

5.2.1. Domácí faktory

Jedním z faktorů, který ovlivnil změnu environmentální politiky Indie, byly osobnosti, které se postavily proti dlouhodobé tradici zahraniční politiky. Pozice Indie jako lídra hnutí nezúčastněných zemí v období studené války byla základem indické nejen environmentální, ale celkové zahraniční politiky v 90. letech minulého století a na začátku nového tisíciletí. Indie dávala důraz na soběstačnost v oblasti národní bezpečnosti prostřednictvím snahy o získání jaderných zbraní a blokování jakýchkoliv kroků směrem k „mezinárodně hlídanému“ režimu zmírňování klimatických změn. V praxi to znamenalo chránit svou suverenitu a nezávislost a zároveň kritizovat nerovnost nově vznikajících globálních režimů (Mohan 2017: 49).

Postupem času se environmentální problémy těšily narůstající pozornosti a začaly se objevovat nové hlasy mezi vládnoucí elitou, která byla ochotna podstoupit politické riziko a přijmout možnosti, které značně přesahovaly tradiční

vyjednávací pozice Indie. To se výrazně projevilo například v období před Kodaňskou konferencí v roce 2009, kdy byl ministrem životního prostředí Ramesh, který v této otázce vyjadřoval výrazně odlišné názory, než lidé tradičně zodpovědní za tvorbu indické environmentální politiky. Podobně se projevilo i to, že sám premiér Módí hrál významnou roli při vytváření a schvalování politických rozhodnutí, kompromisů a řešení, která se odehrávala v období před konferencí COP v Paříži, ale také v časech během ní i po ní (Sengupta 2019: 134).

V době konání konference COP v Kodani identifikoval Dubash (2013: 197) v politické elitě tři skupiny. První skupinou byli realisté orientováni na růst. Zlehčovali obavy o klima jako součást geostrategické hry a obhajovali upozadění mezinárodních závazků. Druhou skupinu představovali realisté orientovaní na udržitelný rozvoj, kteří brali vážně obavy o změnu klimatu a místní životní prostředí, ale byli skeptičtí vůči spravedlivosti na mezinárodní scéně na základě historické debaty o rovnosti. Třetí skupinou byli internacionalisté orientovaní na udržitelný rozvoj, kteří viděli zájmy Indie v posílení mezinárodní spolupráce v oblasti změny klimatu, včetně zvýšené aktivity Indie. Realisté orientovaní na růst převládali v indické politice především v 90. letech. Na počátku nového tisíciletí je vystřídalí realisté orientovaní na udržitelný rozvoj. Internacionalisté přebírají otěže po COP v Kodani (Dubash 2013: 197).

Chápání hlavních zájmů Indie v environmentální oblasti se v průběhu času také vyvíjelo. Částečně to umožnily rostoucí vědecké poznatky obsažené ve zprávách IPCC, a proto si dnes Indie více uvědomuje svou vnitřní zranitelnost v této oblasti. Ať už jde o potenciální dopady změny klimatu na indické zemědělství závislé na monzunu, na říční systémy napájené ledovci nebo na pobřeží o délce 7 500 kilometrů, či potřebu přijmout a podpořit včasné a ambiciózní globální opatření v oblasti klimatu ve vlastním národním zájmu. S postupem času také nabývá na významu myšlenka, že opatření přijatá v oblasti změny klimatu nemusejí být nutně aplikována na úkor rozvoje. Naopak mohou být provedena způsobem, který zemi přinese další pozitivní přínosy, ať už jde o zlepšení zdraví díky řešení emisí z domácností, automobilů a průmyslu, nebo

o zvýšení energetické bezpečnosti země snížením závislosti na dovozu fosilních paliv (Thaker – Leiserowitz 2014: 110–112).

Prominentní argument, že Indie je příliš chudá na to, aby přeměrovala své zdroje ze snižování chudoby a hospodářského rozvoje, se začal posouvat k diskurzu o společných přínosech³ politik, které podporují rozvojové cíle a zároveň přinášejí společné výhody pro účinné řešení změny klimatu. Ústřední vláda se v rámci "společných přínosů" snaží sladit domácí priority v oblasti zajištění energie pro udržení hospodářského růstu a zvýšení její dostupnosti. Jeden z bývalých vyjednávačů o změně klimatu uvedl, že je třeba vzít v úvahu skutečnost, že nelze říci 400 milionům Indů: "Promiňte, dochází ke změně klimatu, takže vám nemůžeme dát elektřinu. To není možné, rozhodně ne v demokratické zemi, jako je Indie. Ale pokud jste schopni to udělat hlavně s čistšími a obnovitelnými zdroji energie, tak vlastně přispíváte jak Indii, tak světu" (Thaker – Leiserowitz 2014: 111). Společným tématem se pak stává změna trajektorie emisí, aniž by byl ohrožen cíl zvýšit přístup k energii, například prostřednictvím zvýšených investic do obnovitelných zdrojů a podpory energetické účinnosti. Zlepšení přístupu k energii bylo důležitým cílem indických vlád ještě předtím, než se do domácí politiky dostala otázka změny klimatu. Přibližně jedna pětina indické populace stále neměla přístup k elektřině v roce 2014, zatímco prudký hospodářský růst různých průmyslových odvětví dramaticky zvyšovala poptávku po energii v Indii (Thaker – Leiserowitz 2014: 111–112; The World Bank 2022b).

Až do poloviny první dekády 20. století v prostředí nestátních aktérů zabývajících se environmentální problematikou převážně dominovaly instituce (například Centrum pro vědu životního prostředí nebo Institut pro energii a zdroje), jejichž názory se do značné míry shodovaly s tradičními indickými postoji nebo je pomáhaly formovat. Podobně i domácí podnikatelské a průmyslové skupiny měly

³ Společné přínosy bývají v literatuře také nazývány co-benefity. Zjednodušeně to znamená provázání reakce na environmentální problémy s přínosy v jiných oblastech, které nutně nemusejí souviset s životním prostředím. Například poskytnutí účinných sporáků většině Indů, kteří stále používají biomasu jako primární zdroj energie, pomůže nejen snížit úroveň emisí v Indii, ale také snížit znečištění ovzduší v regionu a navíc zlepšit veřejné zdraví v domácnostech s nízkými příjmy (Thaker – Leiserowitz 2014: 110–112).

tendenci se za těmito postoji sdružovat. Od té doby však došlo k rozšíření nestátních aktérů, kteří se na domácí půdě angažují v environmentální oblasti a kteří reprezentují mnohem širší škálu názorů. Některé z těchto skupin, včetně těch se silnými nadnárodními vazbami jako je Greenpeace India, navíc silně kritizují některé základní principy, na nichž byly založeny tradiční postoje Indie. Většina nevládních organizací je malá co do velikosti a zdrojů a pracuje na občanské úrovni. Některé z nich, které jsou poměrně dobře organizované a mají dobré postavení, jsou závislé na vládní pomoci ve smyslu sponzoringu a financování projektů, aby mohly fungovat a realizovat své aktivity. Jejich oblast zaměření je většinou předem vymezená na konkrétní problematiku, takže jejich potenciál ovlivňovat politiku není tak významný. Dále jsou tyto nevládní organizace politicky rozděleny pod vlivem politických ideologií nebo politických osobností, což omezuje jejich schopnost přispívat k politickému dění (Sengupta 2019: 134–136). Současně, jak upozorňují Stokes, Giang a Selin (2016: 20–21), nejsou problémy životního prostředí vnímány indickou veřejností jako zásadní. Zatímco v Číně je spokojenost s kvalitou ovzduší pod celosvětovým průměrem, v Indii je spokojenost s kvalitou ovzduší vyšší než celosvětový průměr (Stokes – Giang – Selin 2016: 20–21).

Stejně tak se objevily nové hlasy i v indickém průmyslu, které poukazovaly na rostoucí obchodní příležitosti a výhody, které by mohly plynout z přijetí větších a včasných opatření v oblasti změny klimatu. Některé indické podniky rovněž prosazují narativ zeleného růstu jako prostředek k větší účasti na mezinárodním uhlíkovém trhu jako je CDM⁴, a potenciálně zaujmout vedoucí postavení na světovém trhu s nízkouhlíkovými technologiemi. Vzhledem k tomu, že indické podniky hrály důležitou roli při rozhodování indické vlády o přijetí mechanismu CDM, mohou hrát důležitou roli i při formování diskurzu o zmírňování změny klimatu jako ekonomické příležitosti (Sengupta 2019: 136).

⁴ Mechanismus čistého rozvoje (*Clean development mechanism*) je systém kompenzace emisí uhlíku, který řídí OSN a který umožňuje zemím financovat projekty snižování emisí skleníkových plynů v jiných zemích a požadovat ušetřené emise jako součást vlastního úsilí o splnění mezinárodních emisních cílů (UNFCCC 2022).

5.2.2. Zahraniční faktory

Rostoucí mezinárodní tlak na Indii hrál také rozhodující roli při krystalizaci změn, které se projeví v indické zahraniční politice v oblasti klimatu. Nebyl to jen tlak, který na ni vyvíjely rozvinuté státy, ale také, a možná ještě zásadněji, "vzájemný tlak", jemuž se dostávalo od tradičních spojenců Indie ze skupiny BASIC. Když tyto země oznámily své dobrovolné závazky ke zmírnění dopadů změny klimatu v období před COP 15, respektive 21, bylo pro Indii nakonec politicky nemožné nenásledovat jejich příkladu. Obecněji řečeno, snaha být vnímán jako "zodpovědný člen" mezinárodního společenství a vyhnout se izolaci a obviňování v případě jakéhokoliv neúspěchu na celosvětových jednáních o klimatu, byla také klíčovým vysvětlujícím faktorem změn, které se projeví v postojích Indie. (Hurrell – Sengupta 2012; Vihma 2011)

Mezi zahraniční faktory, které měly vliv na změny v environmentální diplomacii Indie v oblasti klimatu, byl také širší nástup Indie jako silného hospodářského a politického aktéra na globální scéně, k němuž docházelo na přelomu tisíciletí. Environmentální politika Indie v oblasti změny klimatu byla úzce spjata s její zahraničněpolitickou agendou po skončení studené války, což vedlo k tomu, že Indie zpočátku zaujímala v otázce změny klimatu ochránářský postoj. Jak se však zahraničněpolitické priority měnily, zejména v rámci širšího narativu Indie jako rozvíjející se ekonomické velmoci s aspiracemi na vedoucí postavení na mezinárodní scéně, původní indický ochránářský postoj přestal být užitečný a pro Indii se stalo nezbytným změnit svou vyjednávací pozici. To bylo v souladu se sílícím názorem části indické politické elity, že rostoucí a sebevědomější Indie by měla být ochotnější zbavit se své image „odpůrce“ mezinárodních jednání. Sílící hlasy navrhovaly zaujmout pozici větší odpovědnosti ve všech oblastech globálního vládnutí, včetně změny klimatu, která by odpovídala jejím národním aspiracím na status velmoci. Indie stále častěji čelila kritice a izolaci ze strany svých tradičních rozvojových a málo rozvinutých partnerských zemí. Ty viděly kontrast mezi rychlým ekonomickým rozvojem

a růstem emisí, kterým Indie procházela a její pozicí v mezinárodní environmentální politice (Hurrell a Sengupta 2012).

Dalším faktorem, který ovlivnil změnu v indické environmentální diplomacii, jsou širší geopolitické změny na mezinárodním poli obecně. Například zvýšený význam, který Indie přikládala budování užších bilaterálních vztahů s USA a materiálními a bezpečnostními výhodám, které z toho vycházely, jako například indicko-americká jaderná dohoda z roku 2005. To způsobilo, že Indie byla ochotnější akceptovat preference USA a Západu v oblasti globálního klimatického režimu, než aby vůči nim jednoduše zastávala linii opozice. Indická politika v oblasti klimatu byla silně ovlivněna vzkvétajícím strategickým partnerstvím mezi Indií a USA a nutkáním indického politického vedení sblížovat se s USA ve všech otázkách, a co je důležitější, vyhýbat se neshodám, natož vyjadřování protichůdných postojů. Tato flexibilita v mezinárodních jednáních, jako je dobrovolné oznámení o snížení intenzity emisí, aniž by se vyspělé země včetně USA zároveň zavázali k hlubšímu snížení emisí, byla kritizována jako směna "energetické a rozvojové budoucnosti Indie za iluzi statutu velmoci" (Jayaraman 2009: 10). Rostoucí sblížování Indie a USA se projevilo zejména během COP v Kodani, kdy vedoucí představitelé BASIC a USA na poslední chvíli zachránili Kodaňskou dohodu (Jayaraman 2009: 10–11; Raghunandan 2011: 178).

5.3. Indická environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci

Vztah mezi Indií a měkkou mocí je relativně komplikovaný. Indie jako největší demokratická země na světě je zároveň domovem největšího počtu chudých lidí na světě. Často bývá popisována jako země s obrovským potenciálem měkké moci, která ji pozoruhodně špatně využívá. Její bohatá kultura a demokracie je často v kontrastu s jinými autoritářskými a revizionistickými mocnostmi. Současně mnoho indických představitelů skutečně hovoří o potenciálu měkké síly země pozitivně. Jak ale vyplývá z její absence v indexu The Soft Power 30, Indie zřejmě zatím netěží z mezinárodního povědomí, pozitivních asociací nebo investic do kulturní diplomacie tolik jako mnohé jiné země (Chauhan 2014: 404–405).

Měkká síla v oblasti zahraniční politiky se týká oblastí, jako je bilaterální a multilaterální diplomacie a morální autorita. Indie má dlouhou historii v oblasti multilaterální diplomacie. V období premiéra Néhrúa, který zastával i funkci ministra zahraničí, získala Indie vysokou mezinárodní reputaci. Pokud se zaměříme na environmentální diplomacii, Indie se v druhé polovině minulého století prezentovala jako vedoucí hlas rozvojového světa (Wagner 2010: 338–339). Environmentální diplomacie tak v minulosti představovala zdroj měkké moci především směrem k rozvojovým státům, ovšem ne ke státům rozvinutým, které vnímaly její odmítavý postoj k environmentálnímu režimu jako překážku. S proměnou environmentální diplomacie Indie v období před COP v Kodani se indická reprezentace snažila prezentovat jako flexibilní a spolehlivý partner. Následná aktivní participace na Kodaňské konferenci a přijetí environmentálních závazků znamenalo pro Indii navýšení potenciálů měkké moci. Navzdory krátké pauze v pozitivním přístupu ke změně klimatu mezi COP v Kodani a Paříži, zastávala Indie vysoce aktivní a konstruktivní postoj během obou konferencí. Díky tomu získala uznání v mezinárodním prostředí.

Závěr

Tématem této diplomové práce je environmentální diplomacie v podání nastupujících mocností, konkrétně Čínské lidové republiky a Indické republiky. V úvodu jsem si stanovil za cíl zjistit, jak se vyvíjela environmentální diplomacie zkoumaných států, jaké faktory tento vývoj ovlivňovaly a jejich využití environmentální diplomacie jako zdroje měkké moci. Zkoumané období bylo ohraničeno zásadními milníky environmentální diplomacie, konkrétně to byla Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v roce 1992 a Konference OSN o změně klimatu v roce 2015.

Pokud se pokusíme odpovědět na první výzkumnou otázku (Jak se vyvíjela environmentální diplomacie zkoumaných států mezi lety 1992 a 2015?), můžeme pozorovat, že si obě země prošly relativně podobnou změnou přístupu k environmentální diplomacii. Čína s Indií zažila v posledních třech dekadách impozantní hospodářský rozvoj a jsou v odborné literatuře a světové politice označovány jako nastupující mocnosti. Obě země přispěly ke změně klimatu svým přelidněním a zintenzivněním průmyslové činnosti. Současně patří oba státy podle zpráv IPCC (Mezivládní panel pro změnu klimatu) mezi státy, které jsou vůči změně klimatu nejzranitelnější. Na konferenci v Rio de Janeiro v roce 1992 patřily do stejného vyjednávacího bloku složeného z rozvojových zemí. Jejich společný postoj vycházel z principu CBDR, tedy ze základních a obecně uznávaných myšlenkových východisek, zásad nebo pravidel. Oba státy zastávaly názor, že rozvinuté severní státy se zaváží k opatřením na zmírnění negativních dopadů, zatímco závazky rozvojových států budou dobrovolné a musí být závislé na financování ze severu. Čína a Indie upřednostňovaly svůj hospodářský rozvoj a po celá 90. léta zaujímaly nekompromisní vyjednávací pozici. Obě země se stavěly proti jakýmkoli závazkům na snížení emisí uhlíku a poukazovaly na své právo na socio ekonomický rozvoj.

V novém tisíciletí, v souladu s měnícími se domácími a mezinárodními podmínkami, Čína a Indie přehodnotily své domácí a zahraniční environmentální politiky a svůj přístup k environmentální diplomacii. Vzhledem k tomu, že obě

země pokračovaly v rychlém hospodářském růstu a staly se většími producenty emisí CO₂, čelily rostoucímu tlaku mezinárodního společenství, aby přijaly závazky proti změně klimatu. Čínští a indiští vyjednávači zaujali na COP v Kodani (konference smluvních stran) a na dalších následujících významných globálních jednáních o klimatu velmi konstruktivní vyjednávací pozice (s výjimkou let 2011–2013, kdy se indická reprezentace neúspěšně pokoušela o návrat k tradiční pozici). Na kodaňském summitu v roce 2009 začaly obě země spolupracovat v rámci nového spojení BASIC. Čína se při jednáních zaměřila především na historickou odpovědnost rozvinutých států za zhoršení environmentálních problémů. Indie, která má podstatně nižší míru emisí CO₂ než Čína, kladla důraz na historickou odpovědnost a zdůrazňovala počet emisí na obyvatele. Celkově lze říci, že ochota Číny a Indie hrát konstruktivní roli v mezinárodních jednáních o změně klimatu ukázala, že obě země se stávají významnými globálními aktéry při utváření globální správy. Obě země dokázaly, že jsou připraveny převzít větší globální odpovědnost při řešení hlavních mezinárodních otázek, jako je změna klimatu. Oba aktéři považují boj proti změně klimatu také za prostředek k posílení své prestiže v mezinárodní politice. Ačkoli se stávající pokroky zdají být povzbudivé, oba státy nadále čelí řadě výzev. Tou zásadní výzvou je najít východiska a řešení dilema obou zemí mezi jejich snahou o hospodářský rozvoj a ochranou životního prostředí.

Pokud se zaměříme na druhou výzkumnou otázku (Jaké domácí a zahraniční faktory ovlivnily proměnu environmentální diplomacie zkoumaných států?) můžeme vidět, že faktory, které ovlivnily změnu přístupu k environmentální diplomacii, se u obou států do jisté míry liší.

V obou zemích se objevil rostoucí vnitřní tlak na vládnoucí orgány, aby přijaly opatření proti změně klimatu. Čínská a indická veřejnost si uvědomila zranitelnost svých zemí vůči zhoršování životního prostředí a jeho negativní důsledky. Přestože oba státy jsou vůči změně klimatu zranitelné, negativní důsledky globálního oteplování byly v Číně závažnější než v Indii, jak ukázala krize politické legitimacy vyvolaná silným znečištěním ovzduší ve velkých

čínských městech v roce 2013. Čínská veřejnost tak vnímá znečištění ovzduší jako větší problém, proto byl tlak veřejnosti v případě Číny ve srovnání s Indií vyšší, což je zajímavé s přihlédnutím k politickým systémům obou zemí. Svou roli při zvyšování povědomí veřejnosti o této problematice sehrály v obou státech do jisté míry také nevládní organizace. Jejich vliv ovšem v obou zemích narážel na překážky. V Číně to byl především samotný politický systém, který je autokratický. V případě Indie šlo o nejednotnost postoje nevládních organizací, jejich relativně nízké finanční zázemí a provázanost s politickou elitou. Důležitou roli v případě Indie sehrál také vývoj na domácí politické scéně. V období před COP v Kodani se začali do vládnoucích funkcí dostávat internacionalisté, kteří viděli zájmy Indie v posílení mezinárodní spolupráce v oblasti změny klimatu, včetně zvýšené aktivity Indie. Zásadní roli při řešení environmentálních problémů a posilování důvěryhodnosti Indie při mezinárodních jednáních sehráli bývalý ministr životního prostředí Jairam Ramesh a současný premiér Naréndra Módí. U Číny hrál důležitou roli také nástup k moci Si Ťin-pchinga, který přikládá zvláštní význam boji proti změně klimatu.

Dalším faktorem byl fakt, že nástroje mezinárodní politiky v oblasti klimatu mají pro oba státy finanční přínos, jak ukázal CDM (Mechanismus čistého rozvoje). Indie využila výhody plynoucí z participace na mezinárodních environmentálních dohodách k poskytnutí přístupu k elektřině většině obyvatelstva, zatímco Čína významně investovala do zelených technologií, což vedlo k vzniku nových pracovních míst a technologickému progresu.

Následně se podíváme na zahraniční faktory. V případě Číny hrála zásadní roli energetická bezpečnost. Čína viděla v obnovitelných zdrojích způsob, jak řešit rostoucí závislost na zahraničních zdrojích energie. Zahájila obrovské investice do obnovitelných zdrojů a stala se tak největším výrobcem solárních panelů, větrných turbín a dalších technologií pro výrobu obnovitelné energie. Díky tomu se dostala do pozice lídra na mezinárodních trzích s novými zelenými technologiemi, což Číně přináší technologický zisk a optimistické výhledy do budoucna. Za další faktor můžeme považovat rostoucí tlak na mezinárodní scéně. Spolu s ohromným

hospodářským růstem rostl také negativní dopad na životní prostředí. Proto v mezinárodním prostředí vzrůstal tlak, aby Čína přijala opatření v boji proti změně klimatu

a stala se řešitelem tohoto problému, na němž se se svou velkou spotřebou energie a emisemi CO₂ nesporně podílí. V neposlední řadě ovlivnila změnu v přístupu k environmentální diplomacii také samotná ambice Číny. Především poté, co se k moci dostal Si Ťin-pching, usilovala Čína o to hrát významnou roli v mezinárodním systému. S rostoucí potřebou řešit environmentální problémy na globální úrovni nezbyvalo Číně než se aktivně zapojit i v této oblasti, pokud chce hrát významnou roli na mezinárodní scéně.

Indie, stejně jako Čína, prošla velikým hospodářským rozvojem a byla podrobena tlaku na mezinárodní scéně. Více než Čína čelila Indie stále častěji kritice a izolaci ze strany svých tradičních rozvojových a málo rozvinutých partnerských zemí. Ty viděly kontrast mezi rychlým ekonomickým rozvojem a růstem emisí, kterým Indie procházela a její tradiční pozicí. Indie se historicky stavěla do pozice lídra rozvojových zemí a morální autority, proto si nemohla dovolit zastávat pozici kritika environmentální politiky rozvinutých zemí a zároveň se svými rostoucími emisemi zůstat mimo mezinárodní klimatické závazky. Dalším faktorem byl vzkvétající vztah se Spojenými státy americkými a výhody, které z toho plynuly. To způsobilo, že Indie byla ochotnější akceptovat preference USA a Západu v oblasti globálního klimatického režimu.

Třetí výzkumná otázka (Do jaké míry využívají zkoumané státy environmentální diplomacie jako zdroj měkké moci?) se zaměřovala na vztah mezi environmentální diplomacií nastupujících mocností a měkkou mocí. Můžeme konstatovat, že změny v zahraniční politice Číny a Indie ve prospěch větší odpovědnosti při řízení globálních společností jednoznačně přispěly ke zvýšení měkké síly těchto dvou států. Nedávná snaha čínské a indické vlády o řešení klimatických změn, zejména v době, kdy Trumpova administrativa rozhodla o odstoupení Spojených států amerických od Pařížské dohody, zvýšila v posledních letech pravděpodobnost, že tyto státy dosáhnou požadovaných

výsledků ve světové politice, a to díky podpoře ostatních států souhlasit s jejich zahraniční politikou. Proaktivní postavení zejména Číny v oblasti správy životního prostředí v souvislosti s klimatem přispělo k jejímu potenciálu měkké síly v mezinárodní politice. Čínská diplomacie v oblasti životního prostředí související s klimatem byla ambicióznější než indická, a proto lze považovat za přínosnější v oblasti měkké síly. Jedna věc je jasná: pokud země usiluje o vybudování nebo posílení své měkké síly, je jedním z nejlepších způsobů, jak toho dosáhnout, přesvědčit mezinárodní společenství, že je zodpovědným politickým aktérem, který je ochoten a zároveň schopen vyrovnat se s globálními výzvami. Prozatím se zdá, že Čína a Indie zvyšují svou váhu v mezinárodním systému prostřednictvím své konstruktivní diplomacie v oblasti změny klimatu, čímž přispívají k posílení své měkké moci.

Čína a Indie jsou často označovány jako nastupující mocnosti s rostoucím vlivem na globální řízení. V posledních třech dekadách vzrostl význam správy životního prostředí v mezinárodní agendě v souvislosti s alarmujícími vědeckými zprávami o negativních důsledcích zhoršování životního prostředí. Mezi problémy životního prostředí zaujímá přední místo změna klimatu. Počínaje Summitem Země v Rio de Janeiro v roce 1992 zaujímaly Čína a Indie tradičně reakční a převážně defenzivní postoj při mezinárodních jednáních o environmentálních tématech. Jejich nekompromisní vyjednávací pozice se však v roce 2000 změnila v pružnější a konstruktivnější postoj. COP 2009 v Kodani lze považovat za bod zlomu pro vyjednávací pozice obou zemí. Od té doby jsou Indie a Čína velmi významnými aktéry v mezinárodních jednáních o změně klimatu. Obě země svou pozici ještě utvrdily aktivní participací a podepsáním Pařížské dohody na COP 2015 v Paříži. I přes následné odstoupení Spojených států amerických od Pařížské dohody, Čína i Indie své závazky vůči ochraně životního prostředí ještě prohloubily.

Seznam zdrojů a literatury

- Agarwal, A. – Narain, S. (1991). *Global Warming in an Unequal World: A Case of Environmental Colonialism* (New Delhi: Centre for Science and Environment).
- Baldwin, D. A. (2013). Power and International Relations, in *Handbook of International Relations*. In: Carlsnaes, W. – Risse, T. – Simmons, B. eds., *Handbook of International Relations* (London: Sage), s. 273–297.
- Barnett, M. – Duvall, R. (2005). Power in International Politics. *International Organization*, 59 (1), s. 39–75.
- Benedick, R. E. (1998). *Diplomacy for the Environment*. American Institute for Contemporary German Studies. 18. 11. 1998. (<https://www.aicgs.org/site/wp-content/uploads/2011/11/environmentaldiplomacy.pdf>, 18. 2. 2022).
- Campbell, J. R. (2013). *Becoming a Techno-Industrial Power: Chinese Science and Technology Policy*. Brookings Issue in Technological Innovation April 2013 (23), 1–15.
- Central Committee of the Communist Party of China (2016). *The 13th Five-Year Plan For Economic And Social Development Of The Peoples Republic Of China: 2016–2020* (Beijing: Central Compilation and Translation Press).
- ClimateWatch (2022). GHG emissions. (https://www.climatewatchdata.org/ghg-emissions?chartType=percentage&end_year=2018®ions=WORLD&start_year=1990, 17. 2. 2022).
- Cooper, A. – Heine, J. – Thakur, R. (2013). *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (Oxford: Oxford University Press).
- Dalby, S. (2016). *Environment and International Politics: Linking Humanity and Nature*. *E-International Relations* 23. 5. 2016 (<https://www.e-ir.info/2016/05/23/environment-and-international-politics-linking-humanity-and-nature/>, 19. 2. 2022).
- Dorsey, K. (2022). *Environmental Diplomacy*. *Encyclopedia of American Foreign Policy*. 28. 3. 2022 (<https://www.encyclopedia.com/social->

sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/environmental-diplomacy-, 19. 2. 2022).

Dubash, N.K. (2009). *Towards a progressive Indian and global climate politics* (New Delhi: Centre for Policy Research).

Dubash, N.K. (2013). The politics of climate change in india: Narratives of equity and cobenefits. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 4 (3), s. 191–201.

Dubash, N.K. (2016). Safeguarding development and limiting vulnerability: India's stakes in the Paris Agreement. *WIREs Climate Change*, 8 (2), s. 1–10.

Engels, A. (2018). Understanding how China is championing climate change mitigation. *Palgrave Commun.* 14. 8. 2018 (<https://www.nature.com/articles/s41599-018-0150-4#citeas>, 23. 3. 2022)

Freeman, C. W., & Marks, S. (2022). Diplomacy. *Encyclopedia Britannica*. 14. 12. 2020 (<http://www.britannica.com/topic/diplomacy>, 22. 2. 2022).

Garnaut, R. – Jotzo, F. – Howes, S. (2008). China's rapid emissions growth and global climate change policy. In Song, L. – Woo, W. T. eds., *China's Dilemma: Economic Growth, the Environment and Climate Change* (Canberra: ANU Press), s. 170–189.

Government of India (2015). *India's Intended Nationally Determined Contribution: Working towards Climate Justice*. 2. 10. 2015 (<https://pib.gov.in/newsite/printrelease.aspx?reid=128403>, 3. 4. 2022).

Hall, I. (2016). Multialignment and Indian Foreign Policy under Narendra Modi. *The Round Table* 105 (3), s. 271–286.

He, L. (2010). China's Climate-Change Policy From Kyoto To Copenhagen: Domestic Needs And International Aspirations. *Asian Perspective* 34 (3), s. 5–33.

Held, D. – Roger C. – Nag, E. (2013). *Climate Governance in the Developing World* (Cambridge: Polity Press).

- Hochstetler, K. – Milkoreit, M. (2015). Responsibilities in Transition: Emerging Powers in the Climate Change Negotiations. *Global Governance*, 21 (2), s. 205-226.
- Hurrell, A. – Sengupta, S. (2012). Emerging powers, North-South relations and global climate politics. *International Affairs*, 88 (3), s. 463–484.
- Chauhan, V. (2014). Soft Power: A Foreign Policy Choice For India. *The Indian Journal of Political Science*, 75(2), 403–410.
- Chen, G. (2008). China's Diplomacy on Climate Change. *The Journal of East Asian Affairs* 22 (1), s. 145–174.
- IPCC (2022). About. (<https://www.ipcc.ch/about/>, 22. 3. 2022).
- Jayaraman T (2009) Swinging from inaction to capitulation on climate policy. *Economic and Political Weekly* 44 (43), s. 8–10.
- Jehlička, P. (2000). Mezinárodní politika životního prostředí: Konflikt mezi integrálním ekosystémem a fragmentárním systémem států? *Mezinárodní vztahy* 2000 (3), s. 18–35.
- Jing, L. (2013) 1.1 trillion yuan in economic losses from pollution in 2010, China report says. *South China Morning Post*. 28. 3. 2013. (<https://www.scmp.com/news/china/article/1201364/11-tr-yuan-economic-losses-pollution-2010-china-report-says>, 18. 3. 2022).
- Jintao, H. (2009). Hu Jintao's Speech on Climate Change. *New York Times*. 22. 9. 2009 (<http://www.nytimes.com/2009/09/23/world/asia/23hu.text.html>, 24. 3. 2022).
- Lai, E. (2009). Climate Change Impacts on China's Environment: Biophysical Impacts. *Wilson Center*. (<https://www.wilsoncenter.org/publication/climate-change-impacts-chinas-environment-biophysical-impacts>, 26. 3. 2022).
- Li, A. (2016). Hopes of Limiting Global Warming? China Perspectives. 1. 3. 2016 (<https://journals.openedition.org/chinaperspectives/pdf/6924>, 23. 3. 2022).

- Li, L. (2015). China's Energy Security and Energy Risk Management. *Journal of International Affairs*. 69 (1), s. 86-97.
- Li, Y. (2018). Understanding China's Technological Rise. *The Diplomat*. 3. 8. 2018 (<https://thediplomat.com/2018/08/understanding-chinas-technological-rise/>, 25. 3. 2022).
- Mahbubani, K. (2013). Multilateral Diplomacy. In: Cooper, A. – Heine, J. – Thakur, R., *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (Oxford: Oxford University Press).
- Maizland, L. (2021). China's Fight Against Climate Change and Environmental Degradation. *Council on Foreign Relations*. 19. 4. 2021 (<https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-environmental-crisis>, 15. 3. 2022).
- Maull, H. W. (2020). Multilateralism: Variants, Potential, Constraints and Conditions for Success. *Stiftung Wissenschaft und Politik*. 5. 3. 2020 (<https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C09/>, 2. 3. 2022).
- McBeath, J. – Wang, B. (2008). China's Environmental Diplomacy. *American Journal of Chinese Studies* 15 (1), s. 1–16.
- McGlinchey, S. (2022). Diplomacy. In: McGlinchey, S. ed., *International Relations* (London: Bloomsbury).
- Michaelowa, K. – Michaelowa, A. (2012). India as an emerging power in international climate negotiations. *Climate Policy* 12 (5), s. 575–590.
- Mitchell, R. B. (2022). International Environmental Agreements Database Project. *University of Oregon*. (<https://iea.uoregon.edu/iea-project-contents>, 23. 2. 2022).
- Mohan, A. (2017). From Rio to Paris: India in Global Climate Politics. *Rising Powers Quarterly*. 2 (3), s. 39–61.
- Morrison, W. M. (2018). China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. *Congressional Research Service*. s. 1–49.
- Mylonas, H. – Emirhan Y. (2012). Regional multilateralism: The next paradigm in global affairs. *CNN* 14. 1. 2012

(<https://wcfia.harvard.edu/publications/regional-multilateralism-next-paradigm-global-affairs-0>, 25. 2. 2022).

Najam, A. (2005). Developing Countries and Global Environmental Governance: From Contestation to Participation to Engagement. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*. 5 (3), s. 303–321.

Nye, J. S. (2002). *The Paradox of American Power: Why the world's only superpower can't go it alone* (New York: PublicAffairs).

Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs).

Nye, J. S. (2011). *The Future of Power* (New York: PublicAffairs).

Orsini, A. (2020). Environmental diplomacy. In: Balzacq, T. – Charillon, F. – Ramel, F. eds., *Global Diplomacy: an Introduction to Theory and Practice* (London: Palgrave Macmillan), s. 239-251.

Pacheco-Vega, R. (2022). The Environment. In: McGlinchey, S. ed., *International Relations* (London: Bloomsbury).

Pan, J. (2018). The evolution and transformation of China's climate change response strategy: From preventing 'black swan' events to reducing 'grey rhino' risks. In: Garnaut, R. – Song, L. – Fang, C. eds., *China's 40 Years of Reform and Development: 1978–2018* (Canberra: ANU Press), s. 525-542.

Parmar, I. – Cox, M. (2010) *Soft Power and US Foreign Policy*. (Abingdon: Routledge).

Phillips, T. (2017). Xi Jinping heralds 'new era' of Chinese power at Communist party congress. *The Guardian*. 16. 10. 2017 (<https://www.theguardian.com/world/2017/oct/18/xi-jinping-speech-new-era-chinese-power-party-congress>, 18. 3. 2022).

Piknerová, L. – Šanc, D. a kol. (2014). *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* (Praha: Dokořán).

Pope, C. G. (2018). China wants to dominate the world's green energy markets – here's why. *The Conversation*. 12. 1. 2018 (<http://theconversation.com/china-wants-to-dominate-the-worlds-greenenergy-markets-heres-why-89708> 22. 3. 2022).

Portland (2017). *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power*. (https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2017-1.pdf, 18. 3. 2022).

Portland (2019). *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power*. (<https://softpower30.com/wp-content/uploads/2019/10/The-Soft-Power-30-Report-2019-1.pdf>, 18. 3. 2022).

Qi, Y. – Wu, T. (2013). The politics of climate change in China. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change* 4 (4), s. 301-313.

Ragunandan, D. (2011). India's official position: a critical view based on science. In: Dubash, N. K. ed., *Handbook of climate change and India: development, politics and governance*. (New Delhi: Oxford University Press), s. 170–179.

Rana, K. S. (2020). *Bilateral Diplomacy: A Practitioner Perspective*. Diplo Foundation. 11. 2020 (https://www.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2021/09/Policy_papers_briefs_15_KSR.pdf, 4. 3. 2022).

Rauchfleisch, A. – Schafer, M. (2018). Climate change and China's window of opportunity to gain soft power. *Zurich Institute of Public Affairs Research*. 8. 4. 2018 (<https://blogs.nottingham.ac.uk/makingsciencepublic/2018/04/08/climate-change-politics-role-china-window-opportunity-gain-soft-power/>, 14. 3. 2022).

Ritchie, H. – Roser, M. – Rosado, P. (2020). *Energy*. OurWorldInData. (<https://ourworldindata.org/energy>, 16. 3. 2022)

Rocha, M. et. al. (2015). *Historical Responsibility for Climate Change – from countries emissions to contribution to temperature increase*. *Climate Analytics*. 11. 2015 (https://climateanalytics.org/media/historical_responsibility_report_nov_2015.pdf, 21. 3. 2022).

Rozenal, A. – Buenrostro, A. (2013). Bilateral Diplomacy. In: Cooper, A. – Heine, J. – Thakur, R., *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (Oxford: Oxford University Press).

Ruggie, J. G. (1992). Multilateralism: the anatomy of an institution. *International Organization* 46 (3), s. 561–598.

Sengupta, S. (2019). India's Engagement in Global Climate Negotiations from Rio to Paris. In: Dubash, N.K. ed., *India in a Warming World: Integrating Climate Change and Development* (Oxford: Oxford University Press).

Stokes L. C. – Giang, A. – Selin, N. E. (2016). Splitting the South: China and India's Divergence in International Environmental Negotiations. *Global Environmental Politics* 16 (4), s. 12–31.

Telò, M. (2012). State and Multilateralism: History and Perspectives. In: Telò, M. eds., *State, Globalization and Multilateralism* (Dordrecht: Springer), s. 7–44.

Thaker, J. – Leiserowitz, A. (2014). Shifting discourses of climate change in India. *Climatic Change*, 123 (2), s.107–119.

The World Bank (2001). *China: Air, Land, Water. Environmental priorities for a new millennium.* (Washington D.C.: The World Bank).

The World Bank (2022a). GDP per capita (current US\$). (<https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.CD&country=IND>, 3. 4. 2022).

The World Bank (2022b). Access to electricity (% of population) – India. (<https://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.ACCS.ZS?locations=IN>, 2. 4. 2022).

UNFCCC (1992). *United Nations Framework Convention on Climate Change.* United Nations. (<https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>).

UNFCCC (1997). *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change.* (<https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>, 29. 3. 2022).

UNFCCC (2018). China Meets 2020 Carbon Target Three Years Ahead of Schedule. 28. 3. 2018. (<https://unfccc.int/news/china-meets-2020-carbon-target-three-years-ahead-of-schedule>, 30. 3. 2022).

UNFCCC (2022). The Clean Development Mechanism. (<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/mechanisms-under-the-kyoto-protocol/the-clean-development-mechanism>, 23. 3. 2022).

Vihma, A. (2011). India and the Global Climate Governance: Between Principles and Pragmatism. *The Journal of Environment & Development* 20 (1), s.69–94.

Vihma, A., Mulugetta, Y. – Karlsson-Vinkhuyze, S. (2011). Negotiating solidarity? The G77 through the prism of climate change negotiations. *Global Change, Peace & Security*, 23 (3), s. 315–334.

Wagner, C. (2010). India's Soft Power: Prospects and Limitations. *India Quarterly*, 66 (4), s. 333–342.

Cizojazyčné resumé

As the title suggests, this thesis will focus on the environmental diplomacy of the emerging powers. Environmental diplomacy deals with issues and activities related to environmental security and encompasses a wide range of variables and influences. The importance of environmental diplomacy has increased substantially, especially in recent decades, and not only in the field of international relations. Given the broadness of the concept of environmental diplomacy, in this paper I will focus primarily on environmental diplomacy in the area of climate change. The term emerging powers refers to countries classified in the global south that have begun to emerge with the end of the bipolar division of the world, compared to the previous period, they have become much more assertive in their efforts to increase their international prestige. This paper focuses on the People's Republic of China and the Republic of India. Both countries have undergone a significant transformation in the last 30 years in their approach to environmental problems, which they are addressing proactively given their current political, public, technological and financial capabilities.

This thesis is consisted of two parts, theoretical and practical. The first part consists of an explanation of the key theoretical concepts of the thesis. First chapter of the theoretical part discusses environmental issues in international relations, which serves as a kind of insight and introduction to the issue under study. The second chapter focuses on diplomacy and the last theoretical chapter focuses on the concept of soft power as defined by Joseph Nye.

The practical part consists of two case studies. The first focuses on the environmental diplomacy of the People's Republic of China, specifically its development during the period under study, the domestic and foreign factors that have influenced this development, and the relationship between Chinese environmental diplomacy and soft power. The environmental diplomacy of the Republic of India is examined in the same way in second case study. The conclusion of the thesis presents the results of the research and explain significant findings regarding the environmental diplomacy of the countries under study.